

XI.

Obecná erbovní znamení.

Obecná erbovní znamení jsou na štítech vyobrazené předměty, které buď z přírody vzaty jsou anebo které lidé vynalezli v oborech umění a řemesel. K nim náležejí též potvory, podoby to smyšlené, které ze zvířat původ svůj vzaly, ale obrazotvorností lidskou změněny byly. Nejedna taková potvora nám připomíná středověké fisiology, strany kterých čtenáře na pojednání Vocelovo v ČČM. roku 1852 sv. 2., na str. 4.—12. »Vyvinování křesťanského umění a nejstarší pomníky jeho zvláště v Čechách« odkazujeme. Od kusů liší se obecná erbovní znamení tím způsobem, že z kraje štítu nevybíhají, nýbrž aspoň na dvou stranách volné a svobodné jsou, avšak mají se tak klásti, aby skorem celý štít zabíraly.

Dle toho, co jsme řekli, rozeznáváme trojí druh obecných erbovních znamení. První druh zahrnuje v sobě všechny předměty, které náležejí ke třem říším přírody nebo k tělesům nebeským a erbovní znamení odtud vzatá nazývají se přirozenými; druhému druhu erbovních znamení přikázány jsou potvory a zvířata fantastická, pročež znamení tato smyšlenými se jmenují a v třetím druhu obsaženy jsou předměty umění, řemesel a výroby lidské vůbec, odkudž také tato erbovní znamení umělymi se zovou.

Strany vyobrazení těchto erbovních znamení zvláště z přírody vzatých přijalo se za pravidlo, že nemají býti věrným nápodobením přírody, nýbrž mají se vyznačovati zvláštním slohem a rázem svým a spíše po způsobu ozdob ornamentálním se kresliti, což heraldickým typem nebo slohem se nazývá. Není snadno pravidla jeho vytknouti a zevrubně jej vyložiti, jen zkoumavý badatel uměleckým citem veden jsa heraldický sloh si osvojí, když z dobrých dob heraldiky co možná mnoho erbovních znamení bedlivě prozkoumá i do nejpodrobnějších jejich zvláštností a s jinými periodami vývoje heraldiky je porovná.

Na rozmanitosti dob a zemí závisí také rozmanitý typus heraldický a kráčí obvykle stejným směrem se slohem umění zvláště stavitelského, kteréž svůj ráz jemu v každé nové periodě své vtiskne. Každá doba stavitelského umění má též v zápětí zvláštní ozdobu a stylisaci erbovních znamení. Ve XII. století a na začátku XIII. věku máme ve Francii, v Anglii, v Německu a u nás v Čechách heraldické tvary slohu romanskému připodobněné,

hmotné a zaokrouhlené; v druhé polovici XIII. a ve XIV. věku, kdy gotický sloh v rozkvětu svém byl, tvary převládají úzké, ostré, hranaté, které v XV. věku již v kudrlinky a ozdůbky se mění. Ano i k originálům přírody heraldika ve svých tvarech čím dále tím více se blíží, až v dobách nejnovějších erbovní znamení věrně dle přírody se kreslí, ztrácejíce docela ráz erbovních znamení. Nejkrásnější tvary heraldické pocházejí ze XIII., XIV. a XV. věku.

Starobylý ráz heraldický erbovních znamení slušno i podnes zachovávatí, poněvadž erb jest odznakem rytířským a náleží sám sebou středověku, pročež také ráz svého původu podržeti má. Neboť na složení jeho ze štítu a helmy se sluší, aby znamení takové takorka podáním nám dochované i do podrobná se provedlo a k rytířskému helmu by věru erbovní znamení po dnešním způsobu nakreslené špatně se hodilo. A nezapomínejme také, že většina šlechty a země i města užívají erbů, obdrževše je po svých předcích, jako historických památek.

Dále dbáti mají kresličové našich erbů též toho, aby slohy heraldické rozličných dob mezi sebou se nepomíchaly; když se vezme ku př. trojhranný štít XIV. století, má erbovní znamení jeho též ve slohu toho věku kresleno býti a nesmí ráz dřívější nebo pozdější doby míti.

U obecných erbovních znamení šetřiti sluší těchto všeobecných pravidel :

1. Erbovní znamení řídí se štítem svým, má se jemu připodobniti a jej co možná vyplniti anebo v jakémsi poměru k němu býti.
2. Každé takové znamení může též ve svých jednotlivých částech nebo na způsob trupu na štítě jako erb se vyskytati a také s jinými znameními téhož druhu nebo s jinými obecnými znaky nebo heroltskými kusy spojeno býti.

a) Lidé.

Lidé jako erbovní znamení spatřují se na štítech v rozmanitých podobách co do věku, stavu, zaměstnání a pohlaví v postavách i v rouše rovněž rozmanitém.

Rytíře s čekanem měl na štítě Bareš z Kamenice 1568, rytíře na lodičce stojícího Jiří Slepotický ze Sulic 1581 (Heber V., 143), obyčejného veslaře Lipanští z Lipan, Břístští ze Břístí, vladkyové z Pašiněvsi a z Čechelic na Pracheňsku, z Hradce a z Kamenice na Plzeňsku.

Oděnce s kopím v ruce spatřujeme na štítě vladyk ze Lhoty u Českých Budějovic.

Mnich s růžencem byl na štítě Karlíků z Nežetic, vladyk z Kocléřova (na Třeboňsku) a z Metlína; poutník s holí na štítě vladyk z Osečan (na Berounsku) a z Čejova (u Humpolce); divoký muž nahý drže v pravici zelenou větev a levou o bok opíraje spatřuje se na štítě Rašovců z Rašovic.

Divoký muž mezi jeleními rohy na štítě Vančurů z Řehnic, bez parohů na štítě Semechovských ze Semechova a Ledčarů i Vlaských ze Sionu.

Muže v šatě obyčejném s kyjem měli za erb Týnečtí z Týnce (u Plzně).

Poprsí ženské s čepicí na hlavě a oběma rukama na břiše složenými s korálky na zápěstí oblíbili sobě vladykové Kropáčové ze Strkova, hošíka s nádobkou v ruce měli Vaněk ze Zámrsku (1475), tatara s kabelí vladykové z Lomnice (nad Popelkou) a z Kasalic.

Kovkopa na koni jedoucího má rychtář horního města Knína v erbu.

Rytíře na koni jedoucího spatřiti můžeme na štítě a jako klenot vladyk Tuhanských z Branžez, města Schönthalu, vladyk Měděnců z Ratibořic. —

Svatých a světic máme několik na štítech našich měst a městeček.

Boha Otce má za erb město Boží Dar, Krista Pána na kříži, pod nímž Panna Marie a apoštol Jan stojí, Kladruby, hlavu Kristovu Stodo a Teplice, Ducha svatého s okem božím Krčín, Pannu Marii a sv. Josefa Buškovice, Pannu Marii Hory Matky Boží, Buckov, Bor (na Litom.) Kupferberk, Nepomuky, Netolice, Nový Ettink, Pecka, sv. Barboru nad štítem Kutná Hora, sv. Dorotu Kralovice (na Plz.), sv. Jakuba Chroustovice, Vroutek, Staňkovy, sv. Jiří Jiřetín, Nový Jiřetín, Jirkov, Miletín, Vysoké Mýto, sv. Jáchyma a sv. Annu jako štítonoše erbu má Jáchymov, sv. Kateřinu Hory sv. Kateřiny, sv. Martina Hrochův Týnec, sv. Mikuláše Husinec, Nepomyšl, Niklasperk, sv. Michala Míchalova Hora, sv. Ondřeje Ondřejov, sv. Šebestiana Sebastiansberk, sv. Tomáše Dobříš, sv. Vavřince Přídolí, sv. Václava Stará Boleslav, Choceň, Čistá, Levín, Štěpánov, Volyně a Votice. Císaře Maximiliana poprsí Milevsko, krále Vladislava IV. poprsí Strašecí a themis Hainspach.

Rytíř do kolenou byl erbem Doudlebských z Doudleb, Vojtěchů z Jivovice a Pouzarů z Michnic.

Korunovaného krále nebo císaře poprsí s mečem v pravici vidí se na štítě vladyk z Dubové; hošíka po rozkroky s rukama nad lokty rovně vyzdviženými měl Zbyněk z Dřínového 1447; muže pod břicho v občanském obleku XVI. věku později v odění rytířském, Hruškové a Kučerové z Trkova (ze Strkova).

Na Moravě jsme také našli loutku.

Hlava rytíře byla na štítě Tůmy Humla z Val (na Chrudimsku) r. 1502;

hlava bez helmu u Pavla ze Člupku (1402);

hlava z kamey nebo gemmy u Póty z Častolovic (1375—1395);

hlava s kápí a krejzlíkem u vladyk z Hradišťan;

hlava s klobonkem židovským u vladyk z Jivjan a z Radomilic;

hlava mouřenínova s kápí u Choltických a Boubinských z Újezda, bez kápí u Václava Růžka z Rovného;

hlava Turkova u Chrástských z Chrástu (u Horažďovic).

Dvě ramena vzhůru obrácená nalézáme na štítě Vamberských z Rohatec, Branišovských z Branišova (na Klatovsku) vladyk z Pněvan,

z Kamenice (na Klatovsku) a z Řepnice; dvě ramena v pravo obrácená měli Ktylové z Velenov (na Budějovicku) a dvě ramena zbrojná, vzhůru obrácená a v pěstech sevřená Zoubkové ze Zdětína (na Moravě).

Ruku zbrojnou s mečem měli vladykové ze Sádku, z Měcholup, ze Smilovic a z Vraního na Žatecku a Slánsku, a z Řísnice na Táborsku;

ruku zbrojnou s dýkou Broumové z Chomutovic na Táborsku;

ruku zbrojnou s kladivem v levo obrácenou Laurin z Třebenic a z Osečan 1436, vladykové Peclínovští z Peclínovce a Bořkové ze Křtěnovic; v pravo obrácenou ruku s týmž kladivem měli Kovářové ze Strhař a Muštové z Řepan;

ruku zbrojnou se zavřenou pěstí Koutští z Kostelce nad Labem (u Lysé);

ruku se sekerou Hofmanové z Münchsfeldu;

ruku s třemi pštrosími pery Zelendarové z Prošovic;

ruku s třemi špány Cinišpánové z Heršláku a vladyka Jan Slavata ze Zaječic (na Berounsku) 1497;

ruku, která drží kytku hořejší polovici heraldické lilie podobnou, Bartoš Ptáček z Kamena mosta 1485;

ruku s větví Ruthartové ze Svojšic;

ruku s půlkoněm Malovcové z Malovic na Pacově;

ruku s hráběm Boreš z Risenburka;

ruku od lokte počínající a držící Jan Firšic z Nabdína, 1612;

ruku pod zápěstí s mečem vytaseným kolmým Jan Kalenda ze Statenic, 1593.

Ruka pod zápěstí s otevřenou dlaní bývá znamením přísahy, jako někdy totéž znamená dlaň zavřená a jen ukazováček s velkým prstem vzhůru pozdviženy jsou;

vyniká-li ruka tato, jak jsme posledně naznačili, z oblak od vrchu štítu, nazývá se rukou žehnajícím.

Nohu zbrojnou měli na štítě vladykové z Hracholusk a Pešíkové z Komárova na Plzeňsku; tři nohy zbrojné do tří koutů štítu vybíhající a uprostřed stehny spojené měli vladykové z Rabšteina, z Maššova, z Martic a z Brda a to na červeném štítě nohy stříbrné.

b) Čtvernohá zvířata.

Všechny druhy zvířat, ať jednotlivé ať několik pohromadě, mohou býti znameními erbovními a nejen celé, nýbrž také kusé a jednotlivé části jejich, jako hlavy, nohy, pazoury atd. Části jsou buď utrženy, tak že na nich ještě kusy kůže visí nebo uříznuty. Hlava z předu vyobrazená nazývá se obličejem, hoření část samotná čelem. Zvířata často mívají koruny, obyčejně jednoduché zlaté koruny helmic oboječky, krabuše, zvonky atd. Jsou-li koruny jiné barvy a jiného tvaru, jest třeba je opověděti. Zuby a pazoury (u ptáků nosy, pysky a pazoury) nazývají se zbraní a mívají oby-

čejně rozdílnou od zvířete barvu na př. u stříbrného lva českého na červeném štítě jsou zlaté (obr. 40.).

Barva zvířat bývá libovolná, obyčejně volívá se heraldická barva nejbližší přirozené barvě zvířete, na př. bývá lev červeným nebo zlatým, orel černým neb červeným, slon barvy stříbrné. Také jsou u jistých zvířat určité barvy oblíbeny, které heraldickými se zovou.

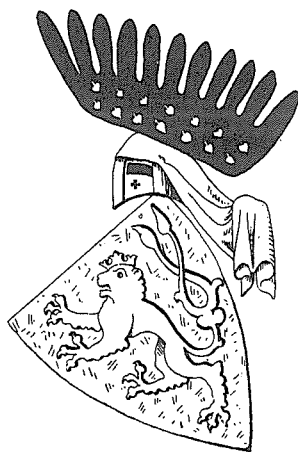
Postavou svou jsou čtvernohá zvířata na štítech ve skoku a vzhůru stojí, nebo vzhůru vynikají nebo vzhůru postavena jsou; o lvu se praví r. 1600, že má přední i zadní nohy rozkročené a ocas i hlavu vyzdvíženou, jindy zase, že má ocas vzhůru k hřbetu a hlavě vyzdvížený, což také o medvědu platí, jenž se tak vypisuje, že zadními nohama nebo tlapami stojící, mající přední nohy neb tlapy rozkročené v skoku se vidí. Podobnou postavu si myslíme čtouce o srnci, že ke skoku stojí, že jelen, medvěd leopard, kozorožec a zubr k skoku se majíce vyobrazení jsou a norec k skoku obrácen jest. Poněkud jiná jest postava jelena v běhu, lva a kozla v běhu a srnce dvěma předními nohama k běhu pozdvíženého, poněvadž často jak přední tak zadní nohy sevřenými jsou a první noha druhou zakrývá. Zvířata se ještě vyobrazují na štítech jak vykračují pravou nohou (lvíce Markvarticů původně všem společná), jak stojí nemajíce žádné nohy zdvižené (jelen na příklad se vypisuje, že stojí jakoby kráčel), jak sedí na zadních nohách (levhart), jak schoulena jsou a zřídka jen, jak leží. O všech zvířatech ve všech postavách za pravidlo přijato jest, že se vyobrazují ze strany neb v profilu, obrácena jsouce k pravému boku štítu a opovídá se při blasonování kromě pravého každý jiný směr, kam zvíře obráceno jest.

Ze čtvernožců nejčastěji lva na štítě vidíme.

Postavou svou bývá lev obyčejně vzpiatý, stojí na zadních nohách, pravou tlápu přední maje pozdvíženou, pravou zadní trochu v před posunutou.

Hlava lvova bývá za starších dob poněkud zašpicatělá, později kulovatější a přirozené hlavě podobnější, ústa bývají buď odpolu buď celá otevřená, nebo, jak předkové naši říkali, rozžavená s vyplazeným červeným jazykem, čáře zředu nahoru zahnuté podobným se zuby viditelnými a okem divoce hledícím.

Tělo lvovo vyobrazuje se velmi útlé, zvláště v dolní části hubené, ve XIV. věku stojí lev rovně a srovnává se s podélnou osou štítu, v XV. století bývá prohnutý a celá podoba jeho hadovitou čarou se vine. Ve

Obr. 40. Český lev (14. st.) v díle: Heidelberger Liederhandschrift.

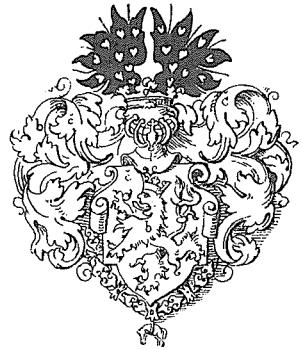
starší době samé chundely neb chomáče chlupů ho pokrývají, později jen silná hřiva do půl těla ho zdobí silně zakroucená a chundelaté nohy.

Nohy podobají se ve starších dobách třem míčům na způsob trojlistu jetelového s pazourem nehetním pod nimi a z nich vynikají velké pazoury. Později bývají pazoury rozděleny a daleko roztaženy.

Ocas bývá vyzdvižen hned u samého začátku svého a nese se vzhůru souběžně s tělem; za starších dob bývá celý chundelatý, později mívá jen jednotlivé chumáče ven vysazené, chvost na konci zatočen bývá k tělu lvovu.

Lev český již ve XIII. věku má rozdvojený ocas, jehož obě části jako prameny jednoho provazu stočeny jsou, každá jsouc ozdobena na svém konci zvláštním chvostem.

Má-li na konci ocasu jinou barvu, ocas nazývá se ocasem s chvostem (obr. 40.—43.).

Obr. 42. Český lev z erbovníku Virgila Solise (1555).

Obr. 41. Český lev (14. st.) v díle: Armorial par Gelre.

Obr. 43. Český lev v erbovníku K. z Grünenberka (1483).

Obvyklé barvy heraldické, kterými lev se vyznamenává, jsou zlatá a červená, řidčeji černá a nejřidčeji modrá. Zbraně lvovy mívají obyčejně jinou barvu: když lev kovem jest, bývají červené neb modré, když nějakou barvou natřen jest, zlaté neb stříbrné, ale vždy vynikati mají z barvy pole. Zuby a oči bývají obyčejně stříbrné, ale když štít stříbrným

jest, nějakou barvu mají. Český lev stříbrný na červeném štítě má jazyk a pazoury zlaté jako korunu.

Nezřídka se přihází, že lev barvou svou v přední polovici se liší od zadní polovice, o čemž viz širší rozpravu ve vedlejších znameních štítu.

Koruna lvova bývá jednoduchá koruna helmu — obrouček s celým trojlístem uprostřed a polovičným na každé straně.

Nemístné jsou na hlavě lvově koruny zavřené nebo pásové. Koruna má býti na jeho hlavě umístěna rovně, aby se srovnávala s podélnou osou štítu a ne šikmě na zadní části hlavy, jak to viděti bývá na novějších erbích. —

Levhart heraldický vyobrazuje se jako lev na přič štítu krácející s hlavou v před obrácenou. Pravou přední tlápu má pozdviženou, pravou zadní v před posunutou jako lev vzpíatý, hlava zpředu se vidí, ocas nazpět obrácený po zádech se táhne až k hlavě. V ostatních částech má úplnou podobu lva. Ústa jeho jsou zvláštností podobající se oškrdu mlýnskému. Levharta s obráceným do předu obličejem, ale vzpíatého jako lva nazývají někteří lvovitého leoparda a krácejícího lva s obličejem v pravo obráceným leopardovitého lva. Jiným charakteristickou známkou není obrat hlavy, nýbrž postava zvířete erbovního a protož onoho jmenují leopardovitého lva, tohoto pak lvovitého leoparda. Stará heraldika česká neznala těchto rozdílů až teprve v XVI. věku, dříve byli lev a levhart jedno zvíře.

Veliký počet štítů se lvy záhy byl příčinou, že se tyto štíty nejen barvami, nýbrž také počtem a postavením lvů od sebe lišily. Čtvernásobení lvů na štítě provedli v Čechách nynější hrabata Valdšteínové měvše ještě v XV. století společnou původně všem Markvarticům lvici a Lampachové z Lampachu v Mostu měli dva lvy naproti sobě na stupních stojící. V kostele sv. Jakuba v Norimberce jsou na náhrobku dva lvi tak umístěni a upraveni, že hořejší stojí, jakoby krácel, a spodní v obyčejné podobě vzpíaté vyobrazen jest.

Kromě zlatého lva habsburského na červeném štítě a českého lva stříbrného se zlatou korunou, zlatým jazykem a zlatými pazoury na červeném štítě neznáme staršího malovaného erbu českého, jehož barvy by též současně s ním známy byly, nad erb pana Jana z Michalovic, jenž bílou lvici ze samých kožešin na červeném štítě ze samých kuních krků nosil (r. 1300).

Jiné lvice na pečetech Markvarticů, k nimžto též Michalovský pan Jan náležel, jsou ovšem starší, jako k jednomu listu c. k. státního archivu ve Vídni z r. 1283 čtyři pečeti přivěšeny jsou a na každé lvici nalézáme, svědčící panu Zdislavovi z Lemberka, panu Beneši z Vartenberka, panu Jaroslavovi z Lemberka a také našemu p. Janu z Michalovic. Nejstarší ze všech erbů Markvarticových spatřili jsme na pečeti Havla Markvartice 1237 (Reg. I., 431). Když Markvarticové své lvice za jiné erby si proměnili, ponechali si jediné Valdšteínové rodný svůj erb, ale místo lvice

lva si oblíbili, a později čtyři lvy na štít si vzali, jen někdy pánové z Michalovic na rozečtvrcený štít vedle svého obyčejného štítu bílého a černého též lva si dali, Vartenberkové, Zvířetičtí a Lemberkové užívali stále polovičného štítu zlatého a černého, každý rod ovšem s jiným klenotem. Pánové z Náchoda zlatého lva na černém štítě měli a potom na Černý Kostelec se dostavše Kostelákové z Kostelce nad černými lesy se psali.

Třemeští ze Železné měli lva rubíny posázeného, vladkové z Rabšteina lva stříbrného v zlatém štítě buď samotného buď na rozečtvrceném štítě střídajícího se se štítem polovičným a podobně pánové z Oseka k svému původnímu hrábí a rozečtvrcený štít lva přijali a páni Lvové z Rožmitála ku svému rodnému erbů »sviní hlavě« na rozečtvrcený štít lva žlutého v modrém poli si přibrali.

Korunovaného lva o jednom ocasu spatřiti můžeme na pečetech vladky z Míkovic a z Račiněvsí, lva v pravé polovici štítu a šachovnici v levé měli vladkové ze Pnětluk na Žatecku; rytíři Voříkovští z Kunderatic mají na štítě svém lva, an v přední pravé tlápi tři klasy obilné drží jako slavný Mikuláš Konáč z Hodiškova také měl lva s tiskařskými tloučkami v předních tlápi. Krácejícího lva ve vrchní části štítu a šupinami posázenou spodní část viděti bylo v erbů vladky Zigelů z Chocemic, korunovaného lva na třech pahrbcích nebo také na zdi o 5 stínech v erbů vladky z Velislavic u Náchoda.

Přední polovice lva jest ve svrchní části štítu rytířů Lipovských z Lipovice na Pracheňsku, kdežto spodní část prázdná se vidí, vladkové Chřenové z Velebudic měli též přední polovici lva, ale z pokosné čáry vynikajícího. Samotnou lví hlavu žluté barvy hřívou do kola obklopenou v modrém štítě měli vladkové Hášové z Újezda u Kolína a lví nohu pánové ze Mšeného (u Budyně) a ze Šebína, ze Křesína (na Ohři), z Kamenice (u Budyně) a z Vetlé.

Českých měst, která mají lva českého na štítě svém ať celého, ať polovičného a buď samo ného, buď jako část ostatního štítu, napočítali jsme 87, mezi nimiž jest 31 nekorunovaných lvů. Nebude nevhod také promluvíti o zvláštích našich městských erbů, na kterých královské toto zvíře se spatřuje, protože dle zvláštích těchto porozumíme podobným případům, jak v jiných heraldikách, tak ve své domácí. Město Ústí nad Labem má na štítě červeném lva s helmem na obličejí, okrášleným zlatým křídlem orličím a také pláty železné na předních nohách. Dvojí barvy lva modrého a červeného má město Pacov, zlatého a stříbrného města Žebrák a Hostouň: Žebrák na štítě červeném s místem stříbrným, do něhož zlatá hlava lvova zasahuje, a Hostouň na štítě na přič rozděleném se stříbrnou vrchní a zlatou dolní polovicí, města Schönfeld a Slavkov mají lva odpolu stříbrného a odpolu červeného ve vystřídáných barvami polích a město Jáchymov v polích červeném a zlatém šikmo rozdělených lva stříbrného. Za štítonoše svých erbů dostala města Jindřichův Hradec a Smečno po dvou lvech, kteří drží růži Hradeckých pánů a dvě lekna Martiniců, Čer-

vené Janovice mají za štítonoše orla a lva, kteří pod císařskou korunou rakouský štít s literami F III drží.

Jelen žlutý byl na štítě pánů z Heršteina (na Klatovsku), sourodých pánů z Vlkánova, vladyk Dobešovských z Malenovic a Strážských z Liběchova. Přední polovici jelena měli Tamchynové z Doubravice (u Náchoda), Chotounští z Chotouně, Kadeřávkové ze Šárky a tábořský vůdce Čapek ze Sán; dvě hlavy jelena v pokosném pruhu na modrém štítě páni z Kunovic na Moravě, hlavu jelena vladkové ze Zbislavi, z Dešenic a Václav Frzuchar z Řepčic a také z Chlumu r. 1418; tři páry jeleních rohů černých ve zlatém štítě pánové z Gutšteina a z Vrtby spolu se soukmenovci svými pány z Krašova, z Bělé, ze Frumšteina, z Někmiře, z Lěšťan, z Hunčic, ze Štěpánovic, z Fuchsberka, ze Svrčovsi, z Fussperka nebo Pokojnic na Plzeňsku a z Alběnic u Votic.

Jedny jelení rohy nosili na štítě vladkové ze Strojetic, a to zlaté v modrém poli a Mlázovští z Těšnice, jelení rohy dole křížem přeložené pánové z Brandýsa na Hradecku (ve starších dobách s hlavou jelení) vladkové Bliživští z Bliživé (s parůžky do vnitř obrácenými) a saští pánové z Donína.

Srnce přední polovici spatřiti můžeme na štítě vladyk Srenců z Varvažova a Talafúsů z Ostrova na Chrudimsku.

Divoká svině se vidí na štítě Onše z Onšova z r. 1278, na štítě vladyk z Kunemile (černá svině na zeleném trávníku v červeném poli) vladyk z Tožice a ze Zdislavic. Sviní hlava byla erbovním znamením velikého panského rodu Buziců, k němuž pánové z Třebouně, z Valdeka, ze Šelmberka, z Březnice, z Rožmitála, z Hasenburka a vladkové Medkové z Týnce nad Sázavou, z blízkého Kostelce, z Kuřího, z Litně, z Drahlína, z Třemšína, z Homberka, ze Štěňovic, z Čížic, z Chotěšova a z Kloušova (na Plzeňsku) náleželi. Po Oldřichovi Zajícovi z Valdeka († 1271) přijali potomci jeho jméno Zajíc a nejen hrad Klepý u Libochovic Hasenburkem pojmenovali a se odtud psali, nýbrž na rozečtvrceném štítě vedle černé sviní hlavy ve zlatě od r. 1356 též žlutého zajíce v modrém poli nosili. Páni z Březnice a druhy i Rožmitálští měli tři sviní hlavy na štítech.

Pánové ze Šelmberka (u Mladé Vožice) měli černou sviní hlavu na štítě zlatém a ratolest jejich na Kravíhoře v Moravě osedlá vzala si později místo sviní hlavy hlavu jelení na štít. Vladkové z Homberka, kteří z Plzeňska do okolí Bydžovského se odstěhovali, měli sviní hlavu na štítě červeném.

Medvěd ve skoku byl na štítě vladyk z Baršteina, od kterých jej zdělili i se statky tohoto rodu hrabata Chotkové z Chockova, medvěd vzpíatý s hlavou mečem prorazenou na štítě vladyk Pouchovských z Pouchova a medvěd vzpíatý máje krk šípem prostřelený ve štítě vladyk z Dubnice. Medvědice kráčející měli vladkové z Dobeve, z Mladotic, Záborskí z Brloha (u Písku) a Sudkové z Dluhé (u Velešína), obyčejně řetěz na krku jejich viděti jest.

Tlapy medvědí křížem přeložené spatřiti inůžeme na štítech vladyk z Medvědic (u Soběslavě), Hrobských ze Sedlice (u Tábora), Horčiců z Prostého (na Pracheňsku), vladyk z Blatna (na Žatecku) a z Hertemberka (u Falknova).

Liška zdobila štít pana Jaroše z Fuchsberka a jeho syna Alberta z Poděhus r. 1298, rovněž Vesel z Krakovan r. 1325 k tomuto erbů se hlásil. Také vladkyové z Úloha (na Klatovsku), z Újezda (na Rakovnicku), z Bratřikovíc (na Berounsku), Pernklobové ze Schönreutu, vladkyové z Janovic (u Bydžova) a Hukovští na Moravě lišku na štítě měli: Pernklóbové lišku přirozené barvy na štítě červeném a Hukovští na štítě modrém. Lišku s husou nebo také s jehnětem v tlamě měli rytíři Zumrové z Herstošic a přibrali si k ní na rozečtvrcený štít ještě tři hvězdy v 2. a 3. poli, též vladkyové ze Všechlap na Litoměřicku tímto štítem se honosili.

Vlka nacházíme na štítě vladyk z Našiměřic v Moravě, vladyk z Volfšteina na Plzeňsku a to celého vlka na štítě Benedy, půl vlka na štítě bratra jeho Ctibora a vlčí hlavu a krk na helmě třetího bratra Protivy v jednom roce (r. 1350), pak na štítě sourodých Volfštejnů vladyk a rytířů Měsíčků z Výškova, posud žijících; vlka ve skoku měli na štítě Vlkové z Kvítkova, z Vofsberka a z Volfenperka na Borovsku; vlka a psa proti sobě ve skoku Zahradečtí z Vlčí hory; vlka vzpiatého s beránkem v tlamě v pravé polovici štítu a v levé pruh příčný nosí baronové Vidersperkové z Vidersperku; půl vlka vynikajícího z hradební zdi se vidí na štítě posud žijících rytířů Šlechtů Všehrdských ze Všehrd; vlčí hlavu měli vladkyové z Vlkova.

Psa si vzali na štít, totiž chrta sedícího na polštáři červeném vladkyové z Mezimostí, jichžto potomci Krčmové z Konipas erb ten změnili tak, že si oblíbili přední polovici psa na hradební zdi se stínkami, chrta v běhu měli vladkyové z Odlochovic, Krýsové a Křečovští z Křečovic a Mateřovští z Mateřova, chrta ve skoku vladkyové z Jarpic a z Obřívství a Sloupové z Chotětic.

Polovičný chrt v běhu byl erb Chřepických z Modliškovic, hlava a krk věžníka bílého se zlatým obojkem na modrém štítě erb hrabat Věžníků z Věžník, jimžto podobný erb měli vladkyové z Vepic, z Klokočina a Albrecht řeč. Došek z Hůrky r. 1435. Malého psíka ve skoku přední polovici měli vladkyové z Bečvar (na Kouřimsku); dva psi ve vodě plouvící, které jen za hlavu a krk viděti jest, spatřují se na erbů vladyk Vrchlábských z Vrchlábi.

Kůň v běhu byl na štítě pánů ze Šimberka na Moravě a vládyk Týmů z Pošky (u Litoměřic), Tafoutů z Hořkovce a Hejniců z Kadaně. Oblíbenější byl v Čechách erb půl koně, kterého již r. 1268 Drslav nejvyšší sudí plzeňský na štítě měl a po něm příbuzní jeho na Plzeňsku: vladkyové Něšovkové z Něšova, ze Zahořan, Nebílovští z Netunic, z Hlohova, ze Spaňova; v jiných stranách Čech prosluli tímto erbem pánové z Pardubic a ze Staré a podnes žijící sv. páni Malovcové z Malovic ma-

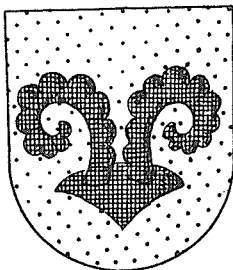
jíce žlutého půl koně na modrém štítě, vymřeli Malovců strýcové vladkové z Dobronic, ze Žimutic.

Koňskou kytu nebo zadní nohu bílou na modrý štít vzali si vladkové Muchkové z Bukova (ze Žatecka), a koňskou hlavu vladkové z Běhušic (u Labského Týnce), Humpolcové z Rybenska a Albert z Hůrky roku 1408.

Vola přijali za svůj erb vladkové z Tetína, Andělové z Ronovce, z Kokovic, z Pyšel, Bradští z Labouně, Husovci, Nakserové z Chotěvic, Čiňovští z Čiňova, Stupové ze Žichova s z Březí (von der Birchín?) na Litoměřicku. Býka celého i polovičného měli na štítě vladkové z Krásné Lípy (na Čáslavsku), hlavu volskou rytířové Karlové ze Svárova, vladkové Penížkové ze Slatiny, z Trnové (na Berounsku), Lítovští ze Svinař, Lochovští z Lochovic a býčí hlavu Hejdové z Poříčí na Pelhřimovsku a vladkové z Makova na Plzeňsku. Tele celé měli na štítě moravští vladkové z Kostník a telecí hlavu přijali na štít posud žijící Talackové z Ještětic v Čechách. Přední polovice zubra ve skoku jest erb hrabat Kustošů ze Zubřího a zubří hlava nejvíce ze všech erbů proslavila se na Moravě rodem pánů z Pernšteina, kteří z počátku též z Medlova, z Kamene, z Jakubova a z Auersperka se psali, než heslo z Pernšteina přijali. Zubří hlavu s šípem v nozdrech oblíbili sobě Maternové z Květnice a prostou hlavu vladkové z Blažimě na Plzeňsku.

Rohy buvolové a býčí byly nejen oblíbeným klenotem, nýbrž také velmi ozdobené. Hned na první pohled rozeznávají se oboje od sebe tak, že býčí rohy k sobě obráceny jsou jako ležatého půl měsíce a bývolové rohy dvakráte prohnuty. Oldřich z Bělčic řeč. Jahoda měl býčí rohy šikmo položené na štítě r. 1349 jako l. 1330 Jan z Lúňovic (u Košatek). Prosté rohy bývolové dole rozdvojené byly na štítech vladk z Drhovic, z Kamenice trhové a posud je mají rytíři Vojkovští z Milhostic; dole spojené rohy měli vladkové Štmelinští z Neprochov, Sádlové z Kladrubec, z Vlksic a z Tvoříšovic. Bývolové rohy kuličkami okrášlené zdobily štíty vladk z Kestřan, z Vildhostic a z Klenovic (na Prácheňsku), listy okrášlené štít Beneše z Komařic r. 1368, ratolístky ozdobené štíty Půty z Obytec a Zachaře z Opatovic v l. 1463—1483; pštrosími pery posázeny byly rohy bývolové na štítě Kapounů ze Smiřic, hřebenem potaženy ve štítě vladk z Lipničky a Přibíka purkrabího pánů z Landšteina r. 1365. Po třech hádech, později po třech klepetách račích měli na každém rohu Absolónové z Ledské a po nich posud klepeta račí mají hrabata Choryňští z Ledské. Zvláštní ozdobou vynikaly rohy ve štítě vladk z Horšova a z Metelska, každý roh okrášlen byl třemi useknutými hlavami rybími. Podobná jest okrasa na štítě nynějších hrabat Dubských z Třebomyslic, kteří sobě okrášlili rohy bývolové černé barvy na štítě modrém třemi rukami lidskými až pod zápěstí, tak jakož učinili soukmenovci jejich vladkové z Malonic (u Kolínce), ze Sluhova, z Hradiště (mezi Klatovy a Sušicí) a z Měrenic.

Berana ve skoku přijali za erb vladkyvé z Drštky na Plzeňsku a jejich soukmenovci pánové z Ronšperka a ze Žďáru střídavě krácejícího i vyskakujícího berana ve štítě měli. Stejným erbem k nim náležejí na Berounsku vladkyvé Přísnákové z Poříčí, z Teplišovic, z Ledec, z Kozmic, z Vršovic a z Radíče, pak z Dobříčkovíc a z Tehova na Kouřimsku. Beránka s malými růžky spatřiti můžeme (v Hajkově kronice) na štítě Dubanských a Žichovců z Duban a to beránka zlatého na štítě stříbrném a užívají ho posud rytířové Závíšové z Osenic; beránkem velikonočním na štítě honosil se patricijský rod plzeňský Rajských z Roudné.

Obr. 44. Beraní rohy.

Půl beránka ve skoku měl za erb vladkycký rod z Kračína; rohy beraní (obr. 44.) byly erbem Okrouhlických z Kněnic a to rohy zlaté v červeném štítě a zároveň Sudliců ze Hrachovic (u Tábora); jeden roh beraní měl pan Zbraslav z Miletína, číšník krále Václava, jenž před r. 1241 zemřel. Vzácným na Moravě bylo znamení dvou beraních rohů, k nimž později koruna připojena.

Kozel byl neméně oblíbeným erbovním znamením u našich předků a po celých Čechách rozšířeným. Na Prácheňsku měli kozla starší vladkyvé z Mladějovic ze Lhotic (u Sodoměře) a z Drahonic, na Budějovsku vladka Jan Borovec z Rovného r. 1406, k nimžto se druží s polovičným vyskakujícím kozlem vladkyvé z Předborovic, Budákové z Budákův a ze Dvorce. Mezi Mladou Boleslaví, Kopidlnem a Nadslaví také byly vladkycké rodiny s celým a polovičným kozlem, ba také jen s prostou kozlí hlavou osedlí. Zdeš ze Střevače měl roku 1341 celého kozla ve štítě, vladkyvé z Nasedlnic, Odkolkové z Újezda, vladkyvé z Nadslavě a z Němčic půl kozla a konečně Pavlík z Voděrad, Beneš z Odic a Dmychl z Chlumku měli prostou kozlí hlavu, kterou za klenot na helm si dali vladkyvé Stráníkové z Kopidlna, Jan Lulák ze Stakořec a Mikuláš Okáč z Bříšťan; Jan Kule z Chotče tak s půl kozlem učinil. Na blízku v Těchlovicích seděl též vladkycký rod s kozlem na štítě a Salda z Robous (na pečeti Mikšík z Čáslavek) měl též hlavu a krk kozla na helmě r. 1382. Půl kozla jsme dále našli jako erb Peška Fulfische seděním v Duchcově r. 1415 a Martina Kozlovce z Kozlova (na Loketsku) roku 1534. Hlava kozorožcova jest na pečeti Slacha z Kolník z r. 1392 (na helmě) a dva rohy kozorožcovy jsou též na helmě jednoho z Bezvěrova.

Dva kamzíci od sebe odvrácení po kyty vynikají ze skály ve štítě vladky Velemyšlovských z Velemyšlovi a dva rohy kamzíčí stříbrné prvotně beraní na modrém štítě vynikají ze zlaté koruny jako erb svobodných pánů z Drahotouš, který jest 2. a 3. palem na rozečtvrceném štítě hrabat Moravických.

O osličí hlava byla vzácným erbem na Prácheňsku, k němuž pánové z Kasejovic již ve XIII. stol. náleželi a ve XIV. věku pánové ze Střely,

ze Lnář a ze Frymburka; celý rod vymřel vladkami z Kanic (dnešních Kejnic) v XVI. věku.

O zajíci v běhu na štítě pánů z Hazemburka již jsme promluvili; Häselerové v Slavkově měli zajíce sedícího za erb a hlava s krkem zajíce byl původní erb pozdějších hrabat Michnů z Vacinova.

Velbloud byl erbem vladky z Pakoměřic, divoká kočka ve skoku Otů z Losu a veverka ořech louskající vladky z Vildenfelsu.

Zvláštním erbovním znamením byl rys, jehož se vyobrazuje jen polovice a vždy jest pod korunou. Protože se myslelo, že jest mocného zraku, vyobrazuje se druhdy s velkým okem. Znamení to nosili vladky ze Sedlce, Újezda a Dubného u Vodňan a Budějovic, též vladky z Březí a ze Lhoty. Potomky Újezdských byli Kozští z Kozího, kteří znamení to (nikoliv kozu) až do vymření nosili. Též se spatřuje na štítě Litvínů z Todně.

Jezevce na pokosné čáře vzhůru krácejícího měl Nix Dax z Hammeršteina a mají posud jako původní svůj erb na složeném štítě knížata Thurn-Taxisové.

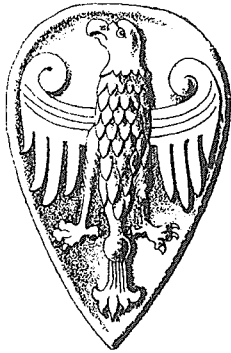
Ježek jest v erbu města Jihlavy.

c) Ptáci.

Heraldický orel a orlice liší se dosti mnoho od skutečných především jako lev svou zvláštní stylisací. Kreslí se vždy s rozletitými křídly jako k útoku, jest je z předu viděti a hlavu mají na stranu obrácenou, tak že jen z profilu se spatřují; pazoury jejich jsou rozloženy, křídla na polo roztažená. Peří leží pravidelně na těle jako ostré šupiny o žebro jednom, na obou stranách krku odstává ve starší době po dvou perách, později viděti bývá na hořejší straně řada zježených per. Křídla jsou na obou stranách pravidelně roztažená v půlkruhu a mívají jen málo (3—12) per symmetricky uspořádaných, poněkud na konci vzhůru ohnutých, čím dále doleji, tím delších (pravý opak skutečného orla), mezi nimi bývají často jemná ostrá péra. Hnatý křídel bývají uzlovaté, krátkými pery posázené. Ocas orla jest veskrz stylisovaný a zkadeřený, načerčený, složen jsa z několika málo per, symmetricky uspořádaných, které se po stranách v zahnutých čarách rozkládají, jedno špičaté pero nese se rovně dolů. Hlava orlova bývá stranou obrácená a v starší době vzhůru hledí, oko divoké a ohnivě, nos silně dolů zahnutý a obyčejně otevřený s vyplazeným červeným jazykem na označení divokosti. Nohy bývají neobyčejně veliké a v dolejší polovici holé, končice ve tři přední prsty a jeden zadní; pazoury vyrůstající z prstů zavalitých jsou silně zakřivené. Orly míváme ve všech barvách (i šachované), ale černá, červená a stříbrná jsou nejoblíbenější. Nos a pazoury liší se barvou svou od ostatního těla a bývají obyčejně zlaté i ve zlatém poli. Na těle nebo na křídlech bývá někdy pružina, t. j. páska kovová srpu podobná a rohy svými vzhůru obrácená, které

končí třemi pukličky na způsob trojlistu jetelového.*) Pružina tato pochází odtud, že se jí připínali plastiční nebo vyřezávané orlové na štít. Rozmanité obrazy orlic pod č. 45.—48.

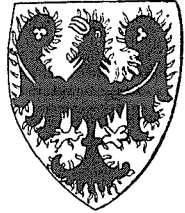
A jako nejen celého lva, nýbrž také jednotlivých částí tohoto krále zvířat čtvernohých se užívalo v erbech, tak nalézáme i jednotlivé části orla, krále ptactva, na štítech, totiž hlavy, nohy a nejčastěji křídla, ať po dvou, ať po jednom. Dvě křídla, obvykle rozletitá nebo rozkřídlená, bývala na štítech k sobě vnitřkem obrácená a jedno křídlo samotné

Obr. 45. Orlice velmi starého tvaru.

Obr. 46. Plamenná orlice ve slohu 14. st.

Obr. 47. Plamenná orlice z pašionálu Kunhutina.

Obr. 48. Orlice na mostecké věži v Praze.

bývalo k levé straně brky obrácené. Takto uspořádaným křídům říkalo se 2 křídla orlí neb orličí různě rozkřídlená 1550—1554, nebo také 2 křídla vedle sebe nahoru stojící nebo rozkřídlená 1535—1538—1542 a konečně 2 křídla orličí proti sobě rozkřídlená 1600. Přiházejí se také případy, že jedno křídlo druhé téměř zakrývá a zadního křídla jen pramalou část viděti jest, v kteréžto příčině naši předkové říkali, že dvě křídla vorlí vzhůru jedno na druhém stojí, nebo také že dvě křídla vorličí jedno za druhým spojena jsou.

Ptáci na štítech vidí se, jak vyletují majíce křídla pozdvížená a na větvici stojíce (1600), jak se dolů snášejí, střemhlav dolů vrhají a nad lupem svým krouží (jako sokol a sup). Má-li ocas jinou barvu než tělo, jmenuje se barva ocasu zvláště, jako r. 1552 papoušek šerý s červeným ocáskem.

Svatováclavskou orlici, nejstarší erb království českého, zachoval nám v barvách Kunhutin pašionál z r. 13 a erb města Tridentského jest na stříbrném štítě barvy černé a kolem do kola z ní plaménky červené vyskakují (obr. 46. a 47.).

Orlici bílou a červenou na modrém štítě se zlatým půlměsícem na prsou a na křídlech, jehož každý roh trojlistem jetelovým končí a se zlatou

*) Majestát d. 1600. 3. července městu Sobotce.

korunou na krku mají hrabata Krakovští z Kolovrat; touž orlici s rakouským štítem na prsou měli hrabata Liebšteinstí z Kolovrat a dvojhlavého orla s korunou na každé hlavě a na prsou rakouský štít hrabata Novohradští z Kolovrat. Hrabata Krakovští z Kolovrat a zároveň svobodní páni z Újezda měli alianční znak Krakovských a Jeníškův z Újezda. Touž orlici, ale s korunou na hlavě, měli hrabata Čejkové z Olbramovic a rytířové Dvorečtí odtudž a mají posud bez koruny svobodní pánové Žďárští ze Žďáru v Sasích. Téhož erbu byli také páni z Janovic a Zručtí z Chřenovic, z čehož lze souditi, že týž štít nosili Kolovratové ze Chřenovic. Jiná skupina (ač možná téhož původu) měla černou orlici, zejména páni z Žirotína, Valkounové a Osovští z Adlaru a vладыky z Nechvalic, avšak tito měli brky na křídlech černé a stříbrné. Mimo to mělo orlici několik rodin, vладыky v Vraného, z Bělušic a z Chodžova v severních, Popovic, Milikovic, Lipšic, Zahradky, Krchleb a Kamberští z Kamberka v jižních Čechách, vладыky z Kojetic a Martinic a j. na Moravě. Jankovští z Vlašimě si orlici později pozměnili.

Po pánech z Žirotína děděna orlice v rodech pp. z Lobkovic a Švihovských z Ryžemberka a spojena s jich prvotním erbem.

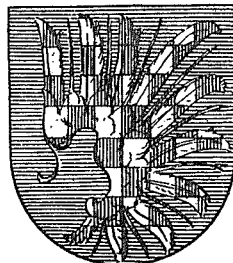
U mnohých městských erbů spatřuje se též orlice a orly. Orel je v erbech Tábora, Touškova a Řevnic, dvě orlice v rozdílných polích v erbech Chrasti a Přeštic, jedna orlice u Chrudimě, Lubence, Milína, Mirotic, Mochova, Mšena, Panenského Týnce, Poděbrad, Radomyšle a Týna Horšovského, půl orlice mají Byšice, Frejt, Hořovice, Cheb, Manětín, Pilníkov, Plzenec a Polička.

Orlicí černou, kterou dostali na svůj původní kůl neb svislý pruh černý ve stříbrném štítě, zlepšen byl erb pánů Roupovských z Roupova.

Půl orlice v pravém nebo levém poli nazděl polovičního štítu a tři šikmé nebo pokosné pruhy v levém nebo pravém poli měli vладыkové ze Řebříka na Berounsku, z Malíkovic na Rakovnicku, z Krásného Dvora, ze Chrástán, z Hluban a z Buškovic na Žatecku, ze Rtyně na Litoměřicku a ze Sloupnice na Chrudimsku; na Moravě pak vладыkové z Kožišic, Rataj a Petromině. Vладыkové z Daliměřic vystřídali si celou orlici s polovičnou ve vrchní části štítu na přič polovičního.

Červená hlava a krk orlice s korunou se vidí na štítě vладыk z Hostišova a z Prašivé, bez koruny na štítě vладыk z Buchova; dvě křídla brky od sebe odvrácená byla na štítě vладыk Koučů z Kouče, jedno křídlo měli pánové z Kostomlat na Labi a vладыkové z Poměnic u Benešova na Táborsku, křídlem šachovaným honosili se vладыkové z Honic, ze Řísut a hrabata Kaplířové ze Sulevic (obr. 49).

Kohouta vyobrazovali obyčejně černého a také ohnivého se silným hřebenem a lalokem červeným, jak pravou nohu pozdviženou má a nos otevřený

Obr. 49. Orličí křídlo s šachovnicí.

s vyplazeným jazykem, jsa hotov do boje. Na třicet rodin v Čechách mělo kohouta na svém štítě a dočteš se jich jmen v kapitole o stejném původu našich šlechtických rodin.

Labuť stojící měli na štítě pánové ze Švamberka a soukmenovci jejich pánové z Boru (u Přimdy), z Milkova, z Věžky (u Plzně), z Ejpovic z Lestkova a z Újezda (u Radnic); tři labutí hlavy a krky koncentricky spojené na koncích svých u prostřed štítu Příchovští z Příchovic, kteří jako hrabata na počátku tohoto století vymřeli; dvě labutí neb husí hlavy a krky k sobě obrácené spatřiti můžeme na štítech vladyk z Újezda Chodového (na Plzeňsku u Hostouně) a ze Štítného i ze Lhoty (u Černovic na Tábořsku), také vladkykové z Černic, z Mezného a z Koleneč (v okolí Bechyně a Veselí) ten erb měli.

Supí hlava s krkem byla na štítě vladyk z Němčic (u Netolic) ze Sedlce (mezi Vodňany a Budějovici), z Hrobů (u Tábora), z Kouta (u Otic), z Todně a z Bejšova na Budějovsku; dvě supí hlavy nosili na štítě páni z Vlašimě a Skalští z Jenšteina.

Jestřába na štítě modrém držícího ústy a pazourky kuroptev dostal za erb Jan Puchřecký z Puchře r. 1547.

Páva byl erbem pánů z Boru malého nebo panského a vladyk z Ojnic u Horažďovic a z Ježova (u Tábora). Páva s roztočitou kytou, kterého měli za erb vymřelí hrabata z Leuchtenberka, dal císař Karel IV. Dětrichovi z Pordic na štít. V Čechách jej měli Hraběšínští z Hraběšína (náhrobek u Onšova). Jakožto klenotu užívali páva vladkykové ze Zahrádky u Horažďovic, Chříňovcové ze Chříňova a čeští pánové z Cimburka; pavích per v několika řadách nad sebou a také jednotlivých nalézáme dosti na místě klenotním.

Čápa přirozené barvy vykračujícího sobě v modrém poli spatřujeme na štítě svobodných pánů Dobřenských z Dobřenic a měli jej též vladkykové z Moravěvsi; dvě čápí hlavy a krky od sebe odvrácené měli jako klenot vladkykové z Vitic. Tři čápy měl Hostislav z Petrovic r. 1345.

Jeřáb obyčejně stojí o jedné noze, druhou kámen drže a mají jej za klenot potomci našich vladyk Sekérkův ze Sedčic, hrabata Vršovcové v Prusku.

Husa bílá v červeném poli spatřuje se na štítě hrabat Dýmů ze Střítěže, a jako klénot na erbu vladyk Housků ze Zahrádky (u Pacova). Husu v letu měli v Čechách vladkykové z Mlíkovic (na Boleslavsku) a na Moravě pánové z Ludanic a vladkykové z Drahanovic.

Kačera sobě oblíbili za erb Jan Kačer ze Štětína (na Chrudimsku) r. 1420, a kačici Jan Kačice ml. z Konic r. 1456, a kačici bílé a sivé promíšené barvy, jakoby vzlétnout chtěla, Dobšové z Bezděkova na Kralohrad.

Pštrosa s podkovou v zobáku měla na štítě patricijská rodina pražská z Vratu a pouhé pero pštrosí vladkykové z Libře; rytířové Bzenští z Prorubě měli po každé straně pštrosího pera udici na štítě a Býčkové z Nespěčova po každé straně téhož pštrosího pera ostruhu.

Holubici bílou na modrém štítě měl Jan Bolec (Kluk) ze Všenor, jenž krátce před r. 1380 zemřel, vladykové ze Zásmuk: Lhotští, Přebožští, Vlčetínští a Zásmučtí, jejichž holubice často olivovou ratolesť v ústech mívá, jako u jejich soukmenovců vladyk z Bukovna; holuba (neb orlici?) v letu měli vladykové z Kojetic na Moravě.

Kosa si vzali na štít vladykové z Horky a z Tloskova a tři kosy vladykové z Horky (na Čáslavsku).

Havran na stříbrném poli byl erbem Jíry z Roztok, nejvyššího lovcího za krále Václava IV., a tři havraní hlavy na štítě vedle celého havrana jako klénotu spatřovaly se na erbu vladyk Robmhapů ze Suché.

Krkavce s roztrpětitými křídly, jenž drží pysky prsten zlatý s kamenem turkusem, na štít dostali Kubové z Waltenburku r. 1580.

Vránu s prstenem v zobáku nosili na štítě svém vladykové Hradíšťtí z Hořovic, čejku Čejkové ze Chlistova a vladykové z Těšetin, sokola Věvrovští z Kulče a Sokolové z Otovic, sovu Jan Kalous z Červeného Újezdce, tetřívka vladykové ze Ždánic, čírku vladykové z Donyň (na Slansku), křepelku rytíři Wachtlové z Pantenova.

Pelikána jsme též našli mezi erby českými: již r. 1479 měl jej Ranek z Rájova (blíže Přimdy).

Strnad byl klenotem vladyky Jana Strnáda z Tryskovic, jenž na štítě ruku se sekerou měl.

d) Ryby, obojživelníci, hmyz.

Kapr své přirozené barvy na štítě modrém od spodku až do vrchu k pravé straně pokosem byl erbem pánů Hodějovských z Hodějova, vladyk ze Zelibořic, z Čestic, z Elčovic a ze Smiradic na Prachensku, z Vydří a z Valu na Budějovsku a z Vrhavče na Klatovsku; obrácené polohy kapra s hlavou v dolejší pravém koutě štítu a s ocasem v hořejším levém měl Beneš z Řepčic r. 1414. Kapr jako klenot vyskytá se na helmě pánů z Bechyně a na polštáři leže na helmech pánů z Lichtenburka, z Ronova, z Přibislavě, z Bítova, z Pirkšteina a z Lipého. Dva kapry rovně nad sebou plovoucí spatřujeme na štítě rytířů Ostrovských ze Skalky (na Hradecku), vladyk z Lukové (na Bydžovsku), Slavíkovců ze Slavíkova a Štěpanovců ze Štěpánova (na Čáslavsku). Na helmě našel jsem dva kapry hlavami dolů obrácené v erbu vladyk z Lipoltic a ze Mnětic a na štítě v téže poloze dva kapry u vládyk ze Žestok, kteréžto všechny tři rodiny na Chrudimsku žily. Tři červení kapři rovně nad sebou plovoucí náležejí jako erb posud žijící rodině svobodných pánů Bechyňů z Lažan a tři kapři byli též na štítě vladyk z Nemošic (na Hradecku), Hlaváčů z Dobrého Pole (na Kouřimsku) a vladyk z Markvartic a z Holkova na Budějovsku, u posledního rodu také na zděl ležíce. Též vladyka Jan Čapský z Choltic měl r. 1446 na štítě tři kapry na zděl ležící a hlavami vzhůru obrácené. Z měst má Sedliště na Plzeňsku tři kapry na způsob trojhranu složené.

Hlavu kapra (neb spíše štiky?) v hořejším pravém koutě štítu a krk v dolejším levém viděti můžeme v erbu Jana Bydlína z Nuzkovic z r. 1541 v archivu Německobrodském a pouhé dvě hlavy kapří vzhůru tlamou obrácené vedle sebe na štítě Jana Susa z Ježova z r. 1527.

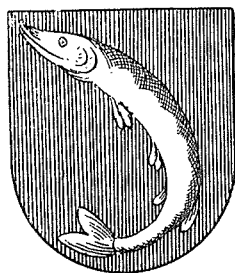
Štiku modrou dostal na štít červený od císaře Zigmunda Petr Maksant r. 1434, totiž s hlavou v pravém hořejším koutě a ocasem v levém hořejším, tělo měla dolů prohnuté (obr. 50). Burianovi ze Škudl propůjčen r. 1531 štít od vrchu až k dolu rozdělený, první strana žlutá, druhá černá a v první straně štika modrá a v druhé vepř bílý. Štika na štítě Hechtů z Rosic (obr. 51.).

Obr. 50. Štika v erbu Petra Maksanta.

Tři lipany, dva šikou přes kříž přeložené a třetí do prostředka jich položený, hlavami vzhůru obrácené má na štítě jako mluvící znak město Asch.

Okouna si oblíbili Smrčkové ze Mnichu a Časlavové z Podolí na Tábořsku, Bušek z Oseka

Obr. 51. Štika v erbu Hechtů z Rosic.

a Host ze Smrkovec na Prachensku, Obytečtí z Obytec a vladykové ze Schönangeru jej měli za klenot, Ota z Biřkov měl dokonce dva křížem přeložené okouny na helmě.

Slanečky nebo herynky tři přibráli si ku své plechovici na štít křížem dělený vladykové Herynkové ze Sloupna a měli je samotné na štítě Hřivínové z Újezda (u Libuně).

Pstruh ohnutý ve dvě a ohbím nahoru obrácený s hlavou v pravé hořejší polovici a ocasem v dolejší levé polovici byl erb svobodných pánů Hyzrlů z Chodů, Bryesnerů z Pirku, Winklerů z Kynšperchu, Šnoblů z Plikenšteina, vladyk z Aichu a Rauschengrünerů.

Parmu drží v předních ttapách český lev na štítě města Děčína.

Úhoře spatřujeme na štítě vladyk ze Samosol, písčoků na štítě vladyk z Nedrahovic a z Pískořic a karasa na štítě Karasů ze Dvorce na Litoměřicku.

Připadá mi bezděky na mysl pověst Dalimilova, dle níž starý král Václav II. zajav přívržence odpořilého syna svého Přemysla Otakara předložil jim na míse bezhlavé ryby, aby pád jejich naznačil, když mám připomenouti erb v jiné heraldice neznámý totiž bezhlavé ryby buď koncentricky v prostředku štítu spojené a ocasy do tří rohů jeho vyběhající jako

je vidíme v erbu vладыk z Nihošovic a z Radkovic na Pracheňsku a jednu takovou rybu jako klenot vладыk z Neprochov a vладыk ze Střídky.

Hada čtyřikrátě stočeného s korunou na hlavě užívali jako erbu vладыkové Malešičtí z Černožic a hada jen vůbec Kozlové z Kladrub. Dva hady dvakrátě stočené a proti sobě obrácené měli pánové z Kováně a dva hady na kříž se točící, jeden stříbrný přes modrá pole a druhý zlatý přes červená pole, maje na hlavě korunu stříbrnou a stříbrný had zlatou, vладыkové Hrobčičtí z Hrobčic.

Tři lastuřice, 2 ve svrchní části štítu a 1 ve spodní měli vладыkové Pernšteinarové z Pernšteina na Borovech u Přeštic a Bernáškové ze Žebnice na Chotiměři.

Raka červeného na stříbrném štítě měl Jan Žižka z Trocnova, vладыkové Šebířovští z Křekovic a Dobrovodští z Dobrévody v jižních Čechách, Žitínové z Blázdice u Blovic a vладыkové z Jonu na Litoměřicku; vладыkové z Perče (u Žatce) měli raka modrého. Na Moravě oblíbili si raka vладыky z Batelova, Červeného, Rosičky, Hluku a Ostrova a Vanečtí z Jemničky (u těchto červený na stříbrném, jako u Žižky). Dvě klepeta račí někdy také tři žlutá na modrém štítě náležela jako erb vладыkům Chroustenským z Malovar.

Štír byl erbem vладыky Kočků ze Skal na Pracheňsku a housenka vладыk ze Záhoří u Vodňan.

Žába vedle zavínuté střely byla na rozečtvrceném štítě vладыk Žabků z Limberka na Moravě.

e) Rostliny v heraldice.

Zvláštním heraldickým rázem, který jsme shledali u zvířat čtvernohých a ptáků, vyznamenávají se též stromy vůbec v erbích a z květin královna jejich růže se svou sestrou lilii. Stromy heraldicky stylisované bývají spolu s kořeny vyobrazovány, a mívají rovný peň, který v několik málo symmetricky uspořádaných větví neb haluzí se rozchází s listím a ovocem kromobyčejně velikým; listí bývá zelené a barvy ovoce i pně od něho se liší.

Celých stromů máme v heraldice české poskovnu kromě městských erbů a nové šlechty ze XVI. a XVII. věku, ale náhradou za tento nedostatek jest u nás velmi mnoho částí stromů jak jednotlivých větví s listím a s ovocem, tak suků a pařezů v erbech.

Duby vidí se ve štítech měst Českého Dubu a Dubé.

Janovi Bělohorskému z Jestřebí propůjčen r. 1556 erb: ve štítu tři pahrbky u spodku zelené, z nichž dub u prostřed štítu stojící se třemi větvemi neb haluzemi na tré rozdělený vychází, na kterém dubu trouba černá se šňůrou zlaté barvy otočená visí. Pařez dubový s kořeny a dvěma listy měl za erb komorník desk zemských Sezema z Hořešovic l. 1414 a 1425 vладыkové ze Sokolovic (na Berounsku) a r. 1579 Jiříkovi

Vranovskému z Bliškovic dán jako erb štít v půli pošikem od pravé strany vrchu až do spodku levé strany barvami rozdělený; spodní díl žluté barvy, v němž u spodku kopček černý a na něm pařez dubový se dvěma vyrostlými lišty a žaludy, jeden u prostřed a druhý u vrchu toho pařezu; druhá polovice bílé barvy, v kteréž se havran pták na dubové vosece stojíc k pravé straně obrácený vidí. Hanikýřů ze Semína erb se vypisuje jako zelená dubová větvička s listími a žaloudky. Ratolesť zelenou dubovou a na ní tři žaludy, jak to všechna ruka mužská po rameno jako z nějakého modrého oblaku vztažená drží ve vrchní polovici štítu, a ve spodní šachovnici černou a žlutou dostal za erb Jan Doubravnický z Klečan r. 1579; ratolesť dubového zeleného listu se žaludem v levé polovici a půl orla v pravé polovici r. 1537 Gabriel Glocar ze Sedmi Dubův. Tři žaludy na jedné ratolesti měli vladykové z Knížkovic (na Berounsku), vladykové ze Semechova a Dolští z Týnce (na Plzeňsku), tři žaludy a tři listy na ratolístce, kterou ruka vzhůru drží, vladykové Žalkovští ze Žalkovic. Posud žijící rod rytířů Dubských z Vitíněvsí nosí 5 žaludů, dva žaludy pak na oklestku nosili vladykové ze Dřela na Kralohradecku. List dubový spatřili jsme jako mluvící znak na štítě Anny Žehartové z Dubenek a na Palupíně r. 1591, dva listy dubové a mezi nimi žalud na štítě Jana Pytlíka ze Zvoleněvsí r. 1519 a tři listy měl Ctibor Kočka z Milonovic r. 1493.

Nejvíce proslavilo se erbovní znamení dubu rodinami, které dvě ostrvy o 6 sucích (neboližto »dřeva z obou konců uťatá černé barvy« podle výkladu z r. 1600) křížem přeložené měli černé na zlatém štítě. Nazývali se Ronovci dle staroněmeckého slova »rôn«, které ostrvu znamená a dle Dalemila Ostrvěné a byli tak mocní a rozrozeni roku 1316, že kronikář český o nich dí: »Omnis Henrici de Lipa generatio, quae de Ronowe dicitur.« Hlásili se k tomuto rozrodu stejným erbem pánové z Lipého, z Lichtenburka v Čechách, z Bítova na Moravě, z Pirkšteina, z Ronova a z Přibislavě, jichžto potomci jsou hrabata Křinečtí z Ronova, kteří nedávno vymřeli, pak páni Berkové z Dubé a z Lipého, pánové z Liběšic, také Škopkové z Dubé řečení, potomci Půty ze Frydlandu: pánové z Náchoda a z Adrspachu, Hlaváčové z Třebechovic, pánové z Visenburka a od Pótova bratra pošlí pánové z Housky, konečně pánové ze Žandova (na Litoměřicku) a potomci jejich svobodní páni Mičanové z Klinšteina.

Ostrvu stříbrnou o třech sucích na modrém štítě dostal za erb Jan Šonovský ze Šonova spolu s Václavem Vicenou, Vítem jinak Janem Štikou, Jiříkem Velikem, Janem Kydlínem a Janem Tachovským r. 1527; ostrvu černou o čtyřech sucích ve zlatém poli Pavel Faltys z Jamného r. 1600, ostrvu černou o šesti sucích ve zlatém poli Volf Bernhart z Reichenpernu r. 1544 a ostrvu žlutou o sedmi sucích na modrém štítě se dvěma hvězdami osmírohými jednou v pravém hoř. koutě, druhou v levém koutě Lorenc a Martin br. Ostrevští z Bánova r. 1572.

Slavný patricijský rod Kutnohorský Ruthardů z Malešova měl také na modrém štítě zlatou ostrvu, ale velmi rozvětvenou, jak obraz její

v kolínském děkanském kostele na náhrobku Děmuty Ruthartky ze samého začátku XIV. stol. svědčí.

Lípu dobře stylisovanou zelenou na modrém štítě spatřiti můžeš v druhém a třetím poli (vedle orla v 1. a 4.) na rozečtvrceném štítě vladky Králíků z Brocna. Ze dvou kořenů nese se vzhůru peň, který téměř u prostřed štítu rozchází se ve tři haluze: jedna z přímá nahoru jde a končí třemi listy majíc u prostřed dva suky, dvě postranní haluze mají po šesti listech symmetricky rozložených. Lípu mají v erbu svém též tato města a městečka česká: Hostinný, Úvaly, Libštát, Přimda, Rvenice, Strenice a Svratka, dvě lípy: Kuřivody, Plaňany a Krásná Lípa. Martinovi Branickému z Maršovic dán jest štít červený, v němžto jest od spodku skála, na kteréžto skále leží špalek lipový se dvěma suky a z prostřed toho špalka větev neboli ratolesť se třemi listy lipovými vzhůru stojí, r. 1538. Pluhové nebo Pflugové z Rabšteina měli pokosnou haluz dubovou o třech listech na každé straně zelenou ve zlatém poli, též Rameš řeč. Klikš r. 1414 měl v červeném štítě haluz stříbrnou lipovou s třemi listy.

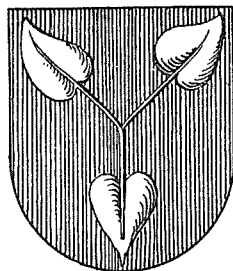
List lipový byl erbem Viléma Pucka z Trutmaně r. 1388 a vladky z Dobšic, obrácený měli za erb Maušvicové z Armenruhe původu slezského, tři listy lipové (2 a 1) byly na štítě vladky z Lunkvic a tytéž obrácené měli vladkové Maxové z Maxu. Jiným způsobem uspořádány jsou tři listy lipové Vaňka z Keblan, syna Šerého z Besednice, a Ondřeje z Rynarce (r. 1496): vidí se vedle sebe na způsob vějíře na dlouhých řopkách dole v jedno spojených a u Rynareckého ještě kořeny opatřených. Tři listy lipové na poříčí pokosném měli pánové ze Žeberka a podle polohy listů rozeznávali se jednotliví členové rodiny r. 1332: Albert ze Kryr měl obrácené listy po vodě dolů plovoucí a syn jeho Heřman listy proti vodě plovoucí, kdežto druhý syn Alšík měl místo pokosného šikmé poříčí a listy po vodě plovoucí. Hynek ze Rvenic měl pruh svislý a v něm po vodě dolů plovoucí tři listy r. 1380; pozdější Plánští ze Žeberka měli tři listy proti vodě plovoucí. Nemůžeme nechat bez povšimnutí, že tři listy lipové na štítě opakovaly se též na klenotu jako ozdoba bývolových rohů, kdežto druhá větev 2 složených křídel orličích jako klenotu užívala. Dvou listů lipových, jichžto řopky dlouhé křížem přeloženy jsou a v dolejší části štítu buď spojené buď rozdvojené jako rohy bývolové na helmici, měl Jan Lichvice z Lichvic, hejtman císařského panství Přerovského v Čechách v l. 1571—1580. Tři listy lipové na ratolístce, jeden nahoru a po každé straně ratolístky jeden dolů obrácený, jsou na svorníku kostela v Chotýšanech, bezpochyby erb starodávného rodu pánů z Chotýšan ve XIII. a XIV. stol. připomínaných. Že srdíčka červená, jimiž posázena jsou rozletitá křídla na klénotech, pánů z Hradce, z Kravař a Tvorkova, původně listy lipovými byla, o tom viz odstavec, kde o klenotech jednáme.

Nejpodobnější listům lipovým jsou listy leknínu, kterážto rostlina záhy velmi oblíbeným erbem se stala v zemích koruny české. Na četných jezerách a rybnících českých posud srdcovité listy její nad vodou se rozkládají

i s květy svými na vysokých stoncích, lišice se v heraldice od lipových listu nejen velikostí svou, nýbrž také dlouhou řopkou kolem listu zatočenou anebo tím, že žádných stopek vůbec nemají. Znamení tomu se říkalo lekno. Dvě stříbrná lekna na červeném štítě každý na zeleném stonku svém, které oba ze společných 5 kořenů vyrůstají, vidí se na štítě hrabat z Kounic a pánův z Újezdce (na Vltavě nedaleko Týna nad Vltavou), z Talamberka, Bořitů z Martinic a Rychnovských z Rychnova v Čechách, pánů z Drnholce, z Rudvíkova a z Kounic na Moravě, pánů Štosů a Šišků z Kounic ve Slezsku.

Stejnorodí s nimi Černčičtí z Kacova lišili se jen tím, že stonky jejich leken na spodním konci křížem přeloženy byly a každý stonek zvláště o sobě ze tří kořenů vyrůstal.

Tři lekna, do tří koutů štítu vybíhající a v prostředku jeho stopkami spojená, bílá na červeném štítě, měl panský rod v Čechách i na Moravě stejně rozšířených pánů z Řičan a jejich soukmenovců pánů ze Všechrom, z Jezeřan a z Cehnic v Čechách a z Pracova na Moravě (obr. 52.). Tři lekna

Obr. 52. Trojlíst říčanských.

(2 a 1) dolů obrácená bez řopek měli za erb pánové z Tyrné na hranicích moravskorakouských již ve XIII. věku a na Moravě pánové z Myslibořic a z Miroslavě, pánové ze Freišteina, nynější hrabata Moravičtí v Bavořích a pánové z Polné v Čechách v levé polovici štítu, kdežto v pravé lvice Markvarticů měli. Půldruhého listu lekního tedy polovici svého erbu rodného dal Oldřich z Řičan svému městečku Pněvanům na Plzeňsku, jak z potvrzení Ferdinanda I. víme propůjčeného; jeden list lekní s dlouhou stopkou okolo listu obráceného dolů zatočenou měli vladykové z Kostelce, z Mrdic, ze Zruče a Chvalovští z Ledec.

Vrbu má za erb město Přísečnice a na oklesku ratolestí vrbovou se čtyřmi listy dvakrát o dvou proti sobě postavenými a s květem na vrcholu měli vladykové z Vyšehořovic na Sedlčansku.

Na třech kopcích zelených dostali borovici a mimo ni zajíce za erb vladykové Lhotkové ze Smyslova r. 1537 a Janovi z Kelče propůjčen jakožto erb štít červený a v něm u spodku kopec zelený, stojící na něm lev celý bílý s rozžavenými ústy, mající ocas skrze zadní nohy zapletený, na kterém zeleném kopci dvě borovice zelené z každé strany toho lva jedna vyrostlá stojí, r. 1538. Borovice užívají jakožto erbu svého města a městečka: Borová, Starkov, Týniště a Vamberk, smrku Rychnov český a dvou smrků Žaclíf; jedle se vidí na erbech Abtsdorfu a Vejprt, dvě jedle mají Vrchlabští, tři na kopcích Štětí a čtyři Volary.

Bříza vidí se v erbu městečka Holan; Stephanus der Pirkner von Taubenberch, také Pirknar z Pirkenšteina a z Tempelšteina měl 5 lístků na 5 stoncích březových r. 1332.

Svobodní pánové Běsové z Trotiny oblíbili sobě pařez březový s dvěma listy a korrespondujícími suky stříbrné barvy, šikmo na štítě červeném položený, nyní mají pouhý oklestek bez kořenů.

Tři oklestky černé hořící o třech plamenech vodorovně na sebou ležící vzali si na štít svobodní páni a hrabata Schirndingové ze Schirndingu v Čechách více než 400 let osedlí.

Buk se sovou jest v erbu městečka Puchře, jilm města Jilemnice a tři topoly městečka Buškovic.

Oklestek jakýsi pokosný, z něhož list do hořejšího levého kouta vyniká, byl na štítě Tomáše arciděkana pražského r. 1332 a Mrzáka z Vražkova r. 1428.

Vršek stromu nějakého měl jako mluvící znak Jan Vršek z Uhelnice r. 1450.

Keř neb strom dřeva hlohového, jakž od přirození to dřevo roste, ze spodního červeného pole do svrchního bílého vynikající, měli Hložkové ze Zbislavic.

Limbovou šišku zcela podobnou erbu města Augšpurku našli jsme jako erb r. 1890 na starém náhrobku vykopaném z dlažby kostela děkanického ve Vysokém Mýtě bez data s kusem latinského nápisu.

Jabloň s velkými jablky červenými spatřuje se na štítě městyse Elhenic a města Jablonce, vřev jabloně černá s červenými třemi jablky ve zlatém poli byla erbem Victumů z Eckstädtu, v Čechách na několika místech na př. v Mostě pochovaných. Jablko s dlouhou stopkou měli v pravé polovici svého štítu (v levé 3 lilie 1, 1, 1) vladykové Žantovští z Nedakřevic; páni Fulšteinové z Fulšteina nosili na červeném štítě zelené jablko, v němž tři mečíky se zlatou rukojetí zapíchnuty byly, konci svými ven vyhlédající a vladykové Žopovští z Žopův a na Žopovech na červeném štítě u prostřed jablko žluté, v němž tři dýky špicemi proti sobě v témž jablku byly, majíce rukověti a kříže zlaté barvy, jak jím erb r. 1557 potvrzen byl.

Hrušku mezi dvěma listy na ratolístce měli vladykové Hruškové z Března u Loun a na štítě žlutém haluz švestkového stromu se třemi prameny dule jedna a nahoře druhá uťatá a třetí v prostředku, na němžto švestka své přirozené barvy, dostal jako erb Jakub z Chloustné, r. 1535.

V zeleně ruka bílá s rožd'ků zlatú byl štít moravský, jehož rod v ditvě u Loděnic r. 1185 téměř celý sešel (podle Dalemila) a pupenec na oklestku nahoře byl erbem vladky z Divic, z Klobuk a z Lukova u Loun. Roku 1528 propůjčen erb Janovi z Divic: totiž štít modrý a žlutý rozdělený na poly a v modré poli půl suku žlutého s žlutým břechanovým listem, v druhé žluté polovici modrého půl suku s modrým listem břechanovým a nemaje bližších zpráv o původu tohoto Jana z Divic nemohu též říci, zdali z dotčené právě rodiny vladky Divických pocházel, ačkoliv mnohé věci by tomu nasvědčovaly, jako blízký starým Divickým kraj, kde noví Divičtí,

kteří se Zahrádkové z Divic psali, osedlí byli — v Mostě a v okolí — a starých Divických trvání r. 1481, kdy Jeník z Divic na Vinařicích žil a Jan, Léva a Diviš z Divic s obcí Lounskou o statky bývalého kláštera Majdalenitek spory vedli. Na dvou prutech křížem přeložených měli po jednom pupenci vладыkové Libenauerové z Libenavy. Dvě metličky na helmě křížem přeložené byly štítem Václava z Chodče (na Budějovsku) z 1397, tři metličky jako klenot měl Jan Strniště z Jablonného (u Plzně) r. 1444 a čtyři metličky spolu s dvěma bobulkami na proutcích u prostřed metliček Broum z Újezda (u Budějovic) r. .*) Semenník rostlinový jako koule u prostřed štítu nahoru vyražený byl erbem vладыk Harantů z Kořen na Plzensku.

Tři makovice oblíbili sobě na štítu vладыkové Šlovičtí ze Šlovic na Plzeňsku a Vavřinec Makovský z Makové dostal r. 1551 štít na přič rozdělený, z kteréhožto od spodku tři vyrostlé obyčejné prosté makové hlávky až do polu štítu vynikají, ve vrchní pak polovici štítu zlaté barvy vidí se medvědí přední nohy tlapami nahoru obráceré a na kříž přeložené.

Trojlist jetelový spatřujeme na oltáři kostela *) jako erb Adama Chocňovského z Chocňova a byl též erbem rytířů Karlovických černý ve stříbrném poli střídaje se s pokosným pruhem na rozečtvrceném štítě. Janu Kropáčovi a Václavu Medkovi z Krymlova propůjčen jest erb r. 1541 totiž štít modré barvy, v němž jetel zlaté barvy se třemi listy stojí, jeden jetel k pravé straně štítu k spodku, druhý pak jetel k levé straně štítu něco výš též nakloněný jest a třetí jetel u vrchu štítu vzhůru stojící se vidí. Blažej Jošt z Maloměřic obdržel na svém novém štítě lva zvíře v běhu žluté barvy, mající ocas nahoru vyzdvížený, ústa rozžavená, jazyk červený vyplazený, nohy přední rozkročené, v pravé tlapě bylinu zelenou slove jetel o 3 ratolestech držící, 1572.

Bodlákové z Měšovic měli dle jména svého mluvící znak bodlák a podobně Jiřík Lukáš z Dobrémysli obdržel k norci ve skoku na štítě zelinu slove dobrá mysl jako klenot, mezi kteroužto norec zvíře k pravé straně obrácený sedí r. 1572.

Tři paličky rákosové vedle sebe šikmo položené přes jiné tři paličky křížem přeloženy jsou na štítě vладыk z Odolenovic (Döllnitz) na Loketsku; dvě paličky křížem přeložené měli vладыkové z Lužnice a z Dobrkov v jižních Čechách.

Tři klasy pšeničné vzali sobě na štít vладыkové z Bysně a stejnorodí s nimi Vlněvští ze Vlněvsí; jeden klas ova, na němž pták strnad sedí, dostal na bílém štítě Jan Melhauský z Lipan 1540, a na rozděleném na zděl štítě v pravo tři klasy ječné, v levo tři hrozny vína Jan Kerner z Velikého Kyrbice r. 1549.

Vinnou révu o čtyřech modrých hroznech a čtyřech listech na stříbrné tyčce a z každé strany srp se zlatou rukojetí do vnitř obrácený

*) V rukopise Kolářově nevyplněno. S erbem Broumovým (1363—1402) se tuším Kolář mylil.

měli na červeném štítě Frokšteínové z Načeslavic, pozdější jako svobodní pánové štít měli rozečtvrcený a na něm modrý štítek se stříbrnou páskou a rozletitými feflíky, v 1. a 4. poli červeném žezlo zlaté mezi dvěma srpy v 2. a 3. poli zlatém hrožen obrácený na ratolístce pokosné o dvou listech. Mikuláš a Valentín Ploucarovští z Vinné Hory obdrželi r. 1600 na přič rozdělený štít, v jehož spodní polovici jsou 3 štrychy od pravé strany k levé nahoru pošikem: první spodní žlutý, druhý prostřední bílý a třetí modrý, svrchní pak strana všecka štítu dobře přes polovici žluté barvy a v ní ruka mužská nahá po rameno k pravé straně obrácená, ana drží rývu neb ratolesť vinnou o pěti listech zelených a čtyřech hrozních, se vidí. Tři vinné listy na červeném štítě měli pánové z Dražic u Benátek, jichžto erb podnes v Praze na kostele sv. Jiljí spatřiti se může.

Šest prosných listů na helmě byly klenotem Víta z Hirzach r. 1381.

Tři jahody červené na ratolístce o dvou listech spatřují se na štítě Veseckých z Vesce (v okrese Neveklovském) a po pěti jahůdkách na dvou ratolístkách o jednom listu na původním štítě nynějších knížat Lichnovských z Voštic r. 1615.

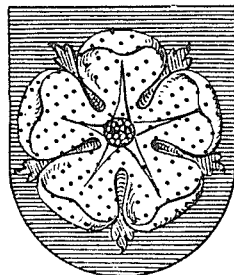
Tykev jednu na stonku zakrouceném o jedné větvičce ve štítě pokosně rozděleném měl vladyka Jan z Kamenice na Pelhřimovsku a tři tykve na příčně rozděleném štítě (2. 1) měl Wolfgang Arndorfer zu Wielamitz na Žatecku. Dvě tykve bílé s listem v červeném poli pravém a jednu tykev červenou s dvěma listy v bílém poli dostali za erb Wolf, Kašpar, Valentín a Cyriak bratří Kyrbicarové z Kyrbicu r. 1544.

Řepu s třemi listy spatřili jsme na erbu vladyk z Mrtník v Čechách a z Našiměřic na Moravě.

Cibuli o čtyřech kožích s třemi výhony měli ve štítě vladykové ze Chvalovic.

Tři hříby jako erbovní znamení spatřiti můžeš nad vraty statku jednoho ve vsi Vykání u Českého Brodu, kterýžto statek náležel r. 1564 urozenému panu Janu Hřibovi a jeho synům Šimonu a Ondřejovi ze Hřib.

Růže pětulistá zdobila štít první naší šlechtické rodiny, pánů z Růže nebo z Rožmberka, kteří hlavně v jižních Čechách osedlí byli, kde posud růže s výše kostelních a zámeckých klenutí cestovatele do svých hostinných síní vítá. Růže jest po knížecím rodu Děpoliců zároveň nejstarším erbem, již od r. 1220 známým (na pečetí Vítka z Prčic) a když Vítkovci svůj rodinný spolek roztrhli, zůstali na předních místech pánové z Krumlova s růží zelenou, pánové z Rozenberka s růží červenou na stříbrném štítě, pánové z Landsteina s růží stříbrnou na červeném štítě, pánové z Hradce Jindřichova s růží zlatou na modrém štítě (obr. 53.), pánové z Ústí nad Lužnicí a ze Stráže s růží modrou na zlatém štítě. Starší pánové z Ústí měli prý černou růží pocházející dle pověsti z nemanželského lože, ale posud

Obr. 53. Růže pánů Hradeckých.

takovéto růže u Vítkovců nikdo neviděl. Kromě těchto rodin vykvetly ještě ze společného růžového keře růže pánů a vladky z Borotína ze Želče, z Roudného, z Maršova, ze Skalice u Hodušína, z Mezimostí z Drahova, z Maršovic, z Kosovy Hory, z Načerace, z Hořic u Krumlova, ze Strunkovic a z Prochodu u Budějovic. V ostatních Čechách a na Moravě pánové z Brodu na Plzeňsku a pánové i vladkové z Moravan a ze Strzelic na Moravě tímto erbem se honosili. Růže Vítkovců Krumlovských také jednou na stonku o dvou listech se vyskytá r. 1283 (v Drkolné) a listy růže obyčejně pěti zelenými listy kalichu podloženy jsou; semenník růži bývá jiné barvy než růže sama: zlatý v červené růži pánů z Rosemberka a modrý v zelené růži Krumlovských pánů. Místo jedné růže nalézáme také někdy dvě v rodě pánů z Rožemberka jako na helmech v l. 1291—1322. Tři růže 1 v pravé, 2 v levé polovici štítu měli za našich dnů teprve vymřelí hrabata Šlejnicové ze Šlejnic a čtyři růže (2.1.1) mají svobodní pánové Schönové ze Šöonu, kteří z krajiny Mostské pocházejí. Za okrasu klenotu měli růži pětististou vladkové Lhotští ze Lhoty Horové z Ocelovic. Kromě toho vyskytuje se jedna neb několik růží jako ozdoba pruhů, aneb prázdných polí ve štítě.

Růži šestististou měl pan Jaroslav z Choltic roku 1303, Petr z Kyjic r. 1401 a spatřiti ji také můžeme na antipendium chebském ze XIV. věku a nad schránkou na svaté oleje v kostele Chřenovickém na Čáslavsku.

Desítistá růže Lidmily z Říše na Moravě není nic jiného než pětistá růže, jejíž každý list ve dvě půle rozdělen jest.

Růži pětististou nalézáme ve štítech 44 měst a mesteček českých, kterážto věc sama sebou mluví o veliké moci a oblíbě toho erbu. — Rozvitou růži centifolii měli na štítě vladkové Švantlové ze Třebeska.

Lilie liší se heraldickou stylisací ještě více než růže od svého vzoru přirozeného. Na místě koruny květinové bývají tři listy; list střední nahoře i dole přiostržený má po každé straně své list nahoře dolů sehnutý a svislý a dole nahoru poněkud zahnutý, všechny tři jsou uprostřed tak obvázané, že dole menší asi o třetinu části celé hořejší erbovní znamení se opakuje, kteréžto menší polovici také spodek se řlíká. Někdy se vidí mezi hořejšími třemi listy dvě tyčinky o kulovatých prstících, které také podobu jetelovitou mají nebo nové lilii podobny jsou. Lilie byla již ve XII. století zuámým vzorkem roucha ve východních krajinách, odkud se dostala křižáckými válkami do Francie, kde již r. 1179 ve znaku zemském se vyskytá a proto jméno Francica obdržela.

Ludvík VIII. užívá štítu liliemi posázeného na zadní straně hlavního erbu asi r. 1223 a ze XIV. století pochází také skvost kláštera Teplského v Čechách, stříbrná mísa zakladatele kláštera Hroznaty, na jejímž dně trojhranný štít s 12 liliemi se spatřuje, jenž dle jiných toho druhu mis z jižní Italie pochází, kde tenkrát rod Anjou vládl.

Jak oblíbenou lilie fleur de lis byla ve Francii, vychází z toho na jevo, že r. 1757 La Chesnaye des Bois ve svém Dictionaire généalogique

5500 rodin, měst a korporací uvedl, které lilii na štítě nosily. V Čechách nejstarší lilie náležejí klášterům, kollegiatním kostelům a městům i městečkům a byly jim od klášterních pánů propůjčeny.

Francouzského snad původu na půdě české bude erb nad portálem kostela v Hrusicích upravený: ve čtyřhranném štítě kříž a lilie se střídající a bezpochyby tato reminiscence na Francii od opata blízkého kláštera Svatoprokopského Reginharda rodem Francouze z Met pochází. Klášter tento ještě v XVI. století lilie na pečeti své užíval, jako klášter kladrubský a litomyšlský (v ssutinách kláštera nepomuckého podnes spatřiti můžeš starý), který svou lilii městu Litomyšli za erb dal a lilie v erbu města Nepomuckého a Planice svědčí také někdejšímu blízkému klášteru cisterciackému. Kollegiatní kapitula na Mělníce měla též lilii za erb svůj jako arciděkan Znojemský Werner r. 1283. Nejstarší erb šlechtický s lilii má v Čechách Adelheida vdova po Jindřichovi Voskov ze Wsthowe nebo z Wüstenhofu u Mostu z r. 1290: na pečeti vidí se přilbice třemi liliiemi ozdobená. Nejčteněji rozrodila se lilie v Čechách mezi Čechtici a Mladou Vožicí a v blízkém sousedství na Tábořsku, kde vladykové z Čechtice, ze Chmelné, z Lomné, ze Šebířova, z Dubu (také od Dubu), z Pohnání, z Ratibořic, ze Bzové, z Hojovic, z Vodlochovic a z Nosákova k ní se hlásili. Na Kouřimsku měli lilii vladykové ze Hlohova, na Chrudimsku vladykové z Morašic, z Počapl, z Vlčnova a Býchorští z Raškovic, na Litoměřicku vladykové ze Želevic, z Pnětluk a Progové z Velnic, na Loketsku vladykové von der Aich, von der Porten a Franc ze Zakšova r. 1441. Dvě lilie vedle sebe každá na zvláštním vršku spatřují se na štítě Otíka z Dubečka z r. 1440, dvě lilie na štítě příčným pruhem rozděleném, první ve vrchní polovici štítu a druhá v pruhu na štítě vladyk mor. ze Zvole; dvě lilie křížem přeložené na hůlkách ve svrchní polovici štítu nad šachovnicí ve spodní polovici vidí se na štítě vladyk z Mühlfrainu na Moravě a z Miliny v Čechách; tři lilie (2. 1) na štítě vladyk Mladotů z Jilmanic (u Svojšic na Kouřimsku) a Kunašů z Machovic u Českých Budějovic. Jedna lilie s kořenem a po každé straně její jedna bez kořene byly erbem Mošaurů z Valdova a tři lilie na hůlkách, dvě křížem na příc přeložené a třetí rovná mezi nimi v prostředku náležely Kropáčům z Nevědomí na Moravě. Pět lilí vedle sebe nalézáme na náhrobku neznámého nám rodu v sutinách kláštera Nepomuckého ve vesnici Klášteře a šest lilí, tři ve vrchní polovici štítu nad příčným pruhem a tři ve spodní polovici jsou erbem hrabat z Vrbna a z Bruntálu původu slezského. Města a městečka Čestín, Čechtice, Litomyšl a Seč lilii stříbrnou na červeném štítě si oblíbila, Hrádek, Hořepník, Lomnice nad Lužnicí, Nepomuk, Stříbro a Rumburk mají lilie jako vedlejší znamení erbovní.

Květinu pětistlou jako kolečko pětišpičnatou stylisovanou měli vladykové Želehovcové a Ostrovcové z Královic (ze Slánska) a dvě květiny jako koule na okruhu pernaté uvnitř sedmi puntíky okrášlené vladykové z Blahotic. Kbelík stříbrný s pozlacenými obroučky a v něm bazilika zelená

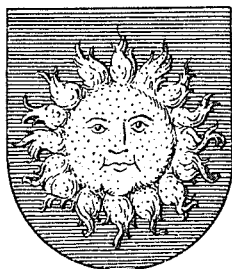
s bílým květem byly ve štítě vladky Chaberských z Kochanova od r. 1557 a zcela podobný erb mají Trmalové z Toušic. Ratolístka o třech květech a o třech lupínkách byla společná na Plzeňsku rodinám z Vrhavče, Šenštětářů ze Souměře a Šlovických ze Šlovic. Tamtéž měli klenoty po sedmi kytkách na dlouhých stoncích vladkové z Kozolup a z Letin roku 1346 a z Újezda Purkartova r. 1427, tři pak takové kytky Bušek z Křenic r. 1426.

Dvě kytky, jedna v pravé polovici květem nahoru obrácená a druhá v levé opácného směru jsou ve štítě Merklínských z Merklína a Tryclarové z Tryclar měli nade dvěma rozkřídlenými křídly květinou větvičkami široce rozloženou. Hrnec květinový s třemi květinami vidí se na štítě vladky z Třebotov u Zbraslavi z r. 1405.

Mincovna ze Zárůšic má v museum Františkově v Brně na svém obraze erb dole v pravém koutě, na jehož červeném štítě spatřuje se 6 konvalinek. Byla manželkou Brikcího Drahanovského z Pěncína a na Vranově † 1613 (v 10. sále).

C. Tělesa nebeská a vyobrazení erbovní vzatá od země a jejich částí.

Slunce vyobrazuje se jako deska kulovatá s lidským obličejem, který z předu se vidí (obr. 54.); kolem do kola vysílá ze sebe střídavě paprsky a plameny, kterých jsem 22 na erb vladky Vaňka z Valečova z r. 1459 napočítal.

Obr. 54. Slunce na štítě
Valečovských.

Město Opočno má kolem slunce zlatého na modrém štítě 26 paprsků, Kněžmost 17 paprsků na polovici slunce, Sonnenberg slunce o 24 paprscích. Brykcímu Prokopovi, bratřím Jindřichovi Charvátovi a Petrovi Čapkovi z Licska propůjčen roku 1529 erb, totiž štít modrý, v němžto jest slunce zlaté s paprsky, z něhož jest střelec znamení planetní v kaftanku brunatném. Tři slunce zářící měl na svém štítě Ješice z Čachovic r. 1340 a erbovním listem r. 1555 uděleným obdrželi Zachariáš Rachmberk a Martin Ryněš z Rošteina erb, totiž štít černé barvy, v němž od spodku až do vrchu dvě bílé neb stříbrné barvy štrychy jsou a způsobem, jakoby krokve byla aneb půl kvadrantle zhůru stojí, okolo něhož u pravé a levé strany u spodku a u vrchu uprostřed ku štítu tři slunce jsou. Slunce často nelze rozeznati od hořícího kotouče.

Měsíc nebývá někdy celý na štítě, nýbrž jen půlměsíc jako stříbrný srpek vyobrazený a buď v pravo buď v levo obrácený nebo také na štítě leží maje rohy buď vzhůru buď dolů obrácené. Nezřídka uvnitř měsíce lidský obličej v profilu se vidí. Měsíc byl oblíbeným erbovním znamením u našich předků, ať stavu šlechtickému ať měšťanskému náleželi a nalézají se na štítě vladky Pardusů ze Kbelu a z Lipovce na Čáslavsku, z Libře

na Berounsku; z Krašovic, ze Závsi a ze Žďáru na Tábořsku, z Vesce a z Boršíkova na Budějovsku, ze Všestar na Kralohradecku, z Butovic na Rakovnicku, ze Zbunic, z Kotouně a z Černic na Pracheňsku, z Krašovic na Plzeňsku, ze Zaječic na Žatecku, ze Živanic, z Podolšan a z Němčic na Chrudimsku, z Vřesovic a z Voděrad na Moravě. Zvláštní erb mají vladykové z Vesce, kteří vedle srpku mají do vnitřku vytečkovanou desku, jakoby nějaké zatmění naznačovati měla. Dva poloměsíce jeden přes druhý přeložený, jeden má rohy nahoru a druhý (též rohami dolů stojící) dolů obrácené dostal za erb Václav Karban z Volšan roku 1549 a dva měsíce zády o sebe se opírající a v pravo i levo obrácené měl na helmě vladyka Slavoň řeč. Boharyňka z Chotělic r. 1413.

Tři půlměsíce od sebe odvrácené spatřují se na štítě vladyk ze Stajic a z Prosenic a tři půlměsíce 2. 1 v jednu stranu totiž nahoru obrácené na štítě vladyk Birků z Násilí.

Zlatá hvězda osmirohá skví se již od XIII. věku na modrém štítě nynějších hrabat ze Šternberka a také vladykové z Kumžáku touž hvězdu měli, ale s tím rozdílem, že na helmě jako klenot ve dvě půlky rozdělena byla. Dřívější vladykové z Ledenic (na Budějovicku), kteří potom na Dobré Vodě blíže Nových Hradů se usadili, měli hvězdu šestirohou za erb jako vladykové ze Slabec na Rakovnicku. Zvláštní v Čechách erb jest rozpůlená hvězda o 3 celých rozích a 2 rozích na polovice rozštípených, jaký měli vladykové z Vitanovic, z Chotčín a z Kladrub v jižních Čechách. Schönové ze Schönecku mají ve svrchní části štítu lva, jenž v předních tlapách šestirohou hvězdu drží a ve spodní části šikmý pruh v prostředku. Štěpán Polcar z Paračova dostal za erb štít na dvě rozdělený, vrchní polovice bílá a spodní červená a přes to rozdělení jsou dva kluky žluté na kříž přeložené, mezi kterýmižto kluky v té vrchní polovici v prostřed štítu hvězda 1535. Dvě hvězdy spatřují se na štítě Janu Srnkovi z Raychnpachu propůjčeném r. 1545; dostal totiž štít modrý, v němž od spodku štítu až k vrchu vzhůru k pravé straně srna celá své přirozené barvy vyskakuje, majíc před sebou jednu zlatou hvězdu a za sebou druhou.

Také Jiříkovi Bydžovskému z Humburku propůjčen erb, na němž dvě hvězdy byly: štít žluté (barvy), avšak od prostředku vrchu táhnou se z obou stran koutkové do čtvrt štítu dolů modré (barvy), v nichž po jedné hvězdě o 8 špicích žluté a pod tím v štítu jelen s rohami z každé strany o 6 parozích své přirozené barvy majíce se vzhůru k skoku k pravé straně obrácený se vidí 1577. Tři hvězdy měli ve svém štítě vladykové ze Slavic a tři hvězdy pod vrškem štítu Kdulincové z Ostroměře. Dvě hvězdy šestirohé nad pruhem příčným a jednu pod ním měl vzácný měšťan pražský Bořita syn Dipoldův roku 1346, jenž urburu kutnohorskou najatou měl a Alderové z Lošan v XV. věku; Karykové z Řezna nosili na štítě pokosný pruh třemi hvězdami posázený, který také měl Adam Luk ze Zlonic, ale v pravo a v levo od pruhu ještě po hvězdě na štítě. Vladykové Janourové ze Strachnova měli na štítě ostrev šestisukou na příč položenou, nad ní

tři hvězdy a pod ní opět tři hvězdy a Tadeáší Nemikovi jinak Hájkovi a Matyáší Kuriusovi, strýcům Hájkům z Hájků dovoleno r. 1554 nositi erb totiž štít černé barvy na poly na přič rozdělený, ve spodní polovici štítu sedm štyrchů pošíkem k pravé straně od spodku obrácené 1., 3., 5. a 7. poslední žluté barvy a 2., 4. a 6. černé barvy, v horní pak polovici štítu v černém poli koruna zlatá a okolo kraje té koruny 8 hvězd malých stříbrných se vidí.

Měsíc ležící a hvězdu nad ním měli za erb vladkové Volanští z Volanic, ze Slatinky (na Boleslavku), ze Žírče, z Varnsdorfu a slezští Karlačtí z Bučina. Měsíc ležící se hvězdou nad ním a se hvězdou pod ním měli vladkové ze Ctěnic a Martinkovští z Rozseče.

Mnohá města česká oblíbila sobě za erb kromě obligátních hradeb s branou a věžemi na obloze modré nad hradbami měsíc v pravo neb v levo obrácený se hvězdou jako Písek, Louny a Blovice a Rožmitál nad růží pětistlou.

Jaké tvary a čáry heraldické oblaka mají, o tom viz příslušný odstavec mezi heroltskými kusy. Přirozená oblaka bývají teprve v erbech pozdější doby, a to v koutě neb okraji štítu s vyobrazením ramena neb ruky z nich vynikající. Janu Doubravnickému z Klečan propůjčen r. 1579 erb: totiž štít vřpol na přič vzhůru k pravé straně rozdělený, spodní polovice tohoto štítu způsobem šachovnice žluté a černé, svrchní pak též černé barvy, v nížto ruka mužská po rameno od levé strany jako z nějakého modrého oblaku až k pravé vztažená zlaté barvy, držící vzhůru ratolest zelenou dubovou a na té tři žaludy se vidí. V listu erbovním Janu a Pavlovi Kolskému propůjčeném připomíná se štít blankytný a v něm půl býka tělné barvy z oblaků vynikající, na hrdie mající věnec rozňový bílý a červený r. 1534. Jiříku Komedkovi z Rovin dán za erb štít modrý, v němž ruka od pravé strany u spodku z oblakův až po loket zbrojná k levé straně vyniká, držíc v hrsti hada zlaté barvy, stočeného, majíc na hlavě korunku červenou, 1544. Kašpar, jinak Matěj z Vykrantic, dostal za erb štít na přič na dvě rozdělený, spodní polovice modré barvy, z níž od levé strany štítu oblaky nabělavé své barvy a z nich střelec od spodku až po prsy i s předníma nohama koni nápodobný žluté barvy, vrchní pak polovice žluté barvy, do níž týž střelec až po pás člověku nápodobný maje oděv sukničku modré barvy a obličej i ruce černé, 1554.

Tři plameny zespod štítu nahoru do prostředka vynikající nosili vladkové z Milevic; pět plamenů ohnivých červených v poli bílém vladkové ze Škvorce, kteří také 6 plamenů měli v pokosné čáře končících od levé do pravé polovice štítu se nesoucích. Podobný erb se vidí na štítě vladky z Okoře, jen že někdy plameny od pravé k levé se nesou. Hornatečtí z Dobročovic měli na rozečtvrceném štítě v 1. a 4. poli někdy tři, někdy pět plamenů.

Dvě duhy od sebe odvrácené v poloze kolmé byly na štítě vladky z Neprobylic a z Nabdína.

Kopec nebo pahrbek bývá u spodku štítu někdy jeden zelený a travný, na němž na příklad lev bílý stojí s rozžavenými ústy, majíc ocas skrže zadní nohy zapletený, a na tom kopci dvě borovice zelené z každé strany toho lva jedna vyrostlá stojí, jako na erbu Janovi z Kelče r. 1538 propůjčeném, někdy bývá štít v půli pošikem od pravé str. vrchu až do spod ku levé str. rozdělený, někdy bývá kopček též černý a na něm na příklad pařez dubový se dvěma vyrostlými listy a žaludy (ve sp. dílu žluté barvy), jeden u prostřed a druhý u vrchu toho pařezu, druhá polovice bílé barvy, ve které se havran pták na dubové vosece stojící se vidí, Jiříkovi Vranovskému z Blíškovic 1579. Nežádka nalézáme též vrch o třech pahrbcích červené barvy, z kteréhož na příklad po zadní kyta rys zvíře své přirozené barvy, držíc v pravé noze neb tlapě sceptrum neb hůlku dvěma hady otočenou a u vrchu té dvě křídla vorličí rozkřížená, vše zlaté barvy, majíc ústa rozžavena a jazyk červený vyplazený vzhůru vynikající k pravé straně obrácený se vidí, jako na erbu Bohuslavovi Strialovi a Jiříkovi Tarkovi z Pomnouše r. 1572 daném — nebo na štítě modrém tři malé pahrbky zlaté, na nichž kapoun s pazourkem na hlavě bílé barvy, majíce v pysku zlatý prsten s kamenem, kterýž slove rubín, k pravé straně obrácený vzhůru stojí, v erbu Janu Kapounovi a Václavovi Bínovi z Karlova r. 1577 daném. Kdežto pahrbky jmenované stejné výšky byly, dostal Pavel Zahořanský z Vorlíku r. 1600 erb, který se vypisuje jako štít od vrchu až dolů na poly rozdělený, pravá polovice modré barvy, v níž dole zespod tři pahrbky zelené barvy, dva sobě rovné a prostřední něco vyšší, na němž vorel pták žluté barvy, maje křídla nahoru vyzdvižená k pravé straně obrácený, držíce v pysku svém prsten zlatý, druhá polovice stříbrné barvy a v ní tři růže jedna pod druhou zlaté barvy, a polepšený Valentínu Kirchmayerovi erb měl ve spodní žluté polovici štítu tři vrchy své přirozené barvy, převyšujíc prostřední druhých, na němž žluva pták k pravé straně obrácená stojí a ve svrchním modrém dílu téhož štítu uprostřed hvězda šestihranatá žluté barvy vyniká 1578.

Na třech pahrbcích, ze kterých prostřední nejvyšší jest, stojí černý lev korunovaný moravských pánů a hrabat ze Žerotína a českých vладыk z Veselice.

Skála ve štítě od vrchu až ku spodku na dvě rozděleném, jehož pravá strana blankytná a levá červená, na kteréžto skále kamzik své přirozené barvy zadníma nohama v červeném poli na té skále stojící a předníma nohama přes to rozdělení štítu až k vrchu skály vyskakující, majíce růžky i kopejtka zlatá — to vše bylo na erbu Václavu Kaňkovskému z Gamsenšteina propůjčeném r. 1534. Také Jan Birš z Ouzlebí dostal štít na dvě rozdělený, pravá strana modrá, v níž jest had stočený, maje na hlavě růžový věnec, a druhá strana žlutá, v níž jest u spodku skála, na kteréž na zadních nohách kuna své přirozené barvy proti hadu stojí, majíc oboječek zlatý na hrdle, 1542.

Lišku na dvou skalách stojící se hlavou k zemi sklopenou měl za erb Mikuláš z Dobřenic na Moravě r. 1298. Po vладыkách Velemyšlovských

z Velemyšlovsi zachoval se od r. 1615 v Prčicích krásný náhrobek z červeného mramoru, na němž se vidí jejich erb: dvě černých kamzíků z bílé skály proti sobě vynikajících.

Potoky a řeky vyobrazují se po heraldicku jako pruhy vlnité, budtež si pruhy tyto příčné nebo svislé, pokosné nebo šikmé. Nejlepší toho erbu příklad máme u pánů ze Žeberka, o kterých jsme obšírně při lípě mluvili, kamž odkazují čtenáře své, druhý příklad poskytuje erb vladyk Pětipeských z Chyš a z Egerberka, kteří na památku přebrodění řeky Addy před Milánem pokosný pruh vlnitý si oblíbili.

D. Fantastické tvary.

Křížáckými válkami dostaly se vedle starých zapomenutých spisovatelů řeckých a římských první zprávy o východních krajinách a jejich divech ve fauně a floře do Evropy středověké. Netušený svět otevřel se obrazovností západních básníků a zvláště rytířské řády templářů a johanitů mezi Palestinou, Syrií, Francií a Anglií stále čilé styky udržovaly, k nimžto výboje Francouzů v Řecku záhy se přidružily.

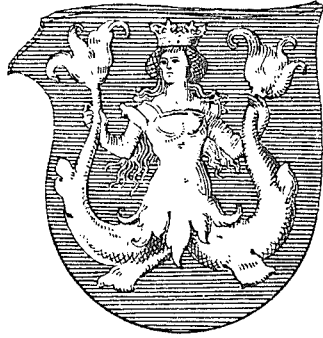
První francouzští básníkové oslavují také výpravy do východních krajin Alexandra Velikého a spolkem Artušova stolu a Svatého Graalu připomínají.

Co kde spatřili aneb o čem jen slyšeli, vypravovali tito rytíři, domů se navrativše, udiveným krajanům svým, a není také divu, že vypravující nadsazovali a staré rozprávky o sirénách Odysseových zase se oživily jako báje o dracích a baziliškách a jiných netvorech, s nimižto místo Odyssea a Heraklea v této době rytířové svatého Grálu nebo božího hrobu se potýkali. Kromě této cesty rozšířila se u nás známost všelijakých fantastických zvířat též zvláštními spisy řečenými fysiologi, ve kterých na způsob přírodopisu nalézáme obrazy a popsání rozmanitých ctností a neřestí, upravených dle náboženských názorů na začátku středověku. Na románských kostelích francouzských a německých v Autunu, Freibergu (v Sasích), v Řezně u sv. Jakuba, v Schöngrabernu v Dolních Rakousích podobná najdeš vyobrazení, k nimžto v Čechách jen kapli Chebskou, kostely v Rovné u Skalice Stříbrné, ve Hrusicích, v Záboří u Labské Týnice a semotam také v gothických kostelích a na hradech a hrádcích (v Kut. H.) konsoly s takovýmito obrazy allegorickými připočítati můžeme. Od kostelů k erbům nemáme již daleko, abychom všechny cesty seznali, jakými se braly takovéto fantastické výtvoř, než se dostaly na štíty našich předků. Přišli k nám dílem z krajin na východě, kamž předkové naši nejen křížáckými válkami se dostali, nýbrž také časté pouti konali, dílem od Němců a Francouzů je seznali. Rozdělíme si tyto výtvoř fantasie heraldické na dvě třídy, z nichžto první obsahovati bude všechna podobná erbovní znamení, která z části lidé, z části zvířata jsou, a druhá třída báječná zvířata, jichžto části buď rozličným zvířatům náležejí, buď jednoho zvířete části jsou, ale v kromobyčejném počtu.

a) Z části lidé, z části zvířata.

Melusinu nebo korunovanou nahou pannu až po pás s dvěma rybíma ocasy nahoru obrácenými, které každý jednou rukou vzhůru drží, měli vladykové z Jevišovic (obr. 55.).

Centaury vidí se na štítě Jana Střelce ze Lhoty na hřbitově berounském pochovaného a r. 1554 propůjčen erb Kašparovi, jinak Matějovi z Vykrantíc, totiž štít na příč na dvě rozdělený, spodní polovice modré barvy, z níž od levé strany štítu oblaky své nábělavé barvy a z nich střelec od spodku až po prsy i s předníma nohama koni nápodobný žluté barvy, vrchní pak polovice štítu žluté barvy, do níž týž střelec až po pás člověku nápodobný, máje oděv sukničku modré barvy a obličej i ruce černé. Na hlavě též modrý punt neb kolpak, držíce luk tatařský černý vytažený, k pravé straně strelou žluté barvy naložený.

Obr. 55. Melusina.

Kohouta s mužskou hlavou spatřiti můžeme na erbu města České Třebové.

Štít modrý a v něm ostrev stříbrnou o třech sucích a na té ostrvi sokola s panenskou hlavou v zlatém čepci a u každé nohy zvonček stříbrný a pútce dostali za erb Jan Šonovský, Václav Vicena, Vít jinak Jan Štika, Jiřík Velik, Jan Kydlin a Jan Tachovský, všichni ze Šonova, r. 1527.

Štít na příč rozdělený, vrchní polovici blankytnou a spodní žlutou, v nížto jest půl berana a v té svrchní přední strana berana s panenskou hlavou, na ní věnec zelený a vlasy zlaté barvy, dostali za erb Hanuš a Vaněk Gotštarové z Kunvalda r. 1529.

Štít žluté barvy, v němž jest bazilišek s nohama, ocasem zatočeným a s křídly vzhůru rozkřídlenými, vše modré barvy, k pravé straně obrácený, majíce tvář panenskou barvy přirozené a hlavu čepcem zlatým začepenou dostali za erb Matyáš Biskup, Václav Arpin a Jeremiáš Kemnicar, všichni z Dorndorfu, r. 1556.

Orlici se ženskou hlavou měl na štítě Oldřich Močihub z Kralovic r. 1432 a vl. z Kamberka.

Zásmučtí ze Zásmuk mají na šerbovním náhrobku Barbory z Warnsdorfu z r. 1544 (ve Starých Bucích) holuba s lidskou hlavou jako Václav ze Zásmuk r. —.

Václav ze Šimburka ve Slaném měl též r. 1537 kohouta s lidskou hlavou.

Také vladykové z Čejova měli na štítě orlici s lidskou tváří a korunou na hlavě.

Bartoloměji Netolickému z Netolic propůjčen erb, totiž štít žlutý, v němž jest potvora mořská černá, jenž slove syrenus, jsa opásán

feříkem bílým přes pravé rameno až pod pažď levé, držíc v pravé ruce kámen tirkus a na hlavě majíc točnick s rozletitými farchy r. 1537.

Mužskou hlavu s oslíma ušima měli Matěj z Třebče r. 1412, Ebrhart z Vyhnanic r. 1366 a potomci jeho vladkové Dráchovští z Dráchova u Soběslavě.

Město Rabštejn v Čechách má znamení svrchu polovici Českého lva, zpodek polovici císařského orla.

b) Části rozdílných zvířat.

Jan Radešinský z Radešovic dostal v erbu svém štít modrý, v němž u spodku dole pahrbek zelený, na něm pegasus bílý neb stříbrný s křídly k pravé straně obrácený, na zadních nohách vzhůru stojící se vidí, r. 1592. Též Matouš Collinus z Chotěřiny, mistr filosofie a professor jazyka řeckého i latinského na universitě pražské, dostal pegasa okřídleného za erb, kolem něhož břechtan a vavřín v krásné věnce se vinuly, r. 1542.

Jednorožec nebo kuň ve skoku s dlouhým krouceným rohem na čele, kopyta maje rozdvojená, nohy silně chlupaté a ocas lví spatřuje se na štítě pánů z Běškovic a z Neumětel ve XIV. věku, vladyk z Hryzel a Libenických z Vrchovišť a z Vesce (na Čáslavsku).

Jednorožcem na štítě vyznamenávají se mezi městy českými Hojná Voda, Vamberk a Žirovnice.

Dvě hlavy bílé jednorožcové na štítě černém propůjčeny jako erb Benešovi Gönterovi z Hůžové r. 1539 a Petrovi Šmerhovskému z Lidkovic také dán jest erb r. 1550, totiž štít červený, v němž jest od spodku skála bílá, z kteréžto beran nabělavý až po zadní nohy k pravé straně obrácený v červeném poli jsouc ve skoku vyniká, majíc na předních nohách na každé dvě zlaté barvy kopejtka a na hlavě dvě beraní křivé a třetí, jednorožcovy též zlaté barvy rohy z čela vynikající a jazyk červené barvy z úst vyplazený.

L i š k u s parohy na krku, ana běží po dvou věžích hradeb městských má městys Rábí za erb.

Obr. 56. Drak.

Drak vypodobňuje se jako plaz okřídlený s velikou špičatou hlavou a rozžavenou tlamou, ze které často plameny sálají, jakož i z nozder, jazyk mívá vyplazený a zuby veliké. Křídla podobna jsou netopýrovým a na konci jejich žeber dlouhé nehty se vyskytají, nohy mívá drak jen dvě, buď přední nohy lví aneb orlí nohy, ocas pak tlustý, jako had stočený, s ostnem na konci. Draka barvy zelené měli Štrouchové z Chlumku a korunovaného jejich příbuzní Dražičtí z Kunvaldu, kterého též mají posud žijící sv. páni Vraždové z Kunvaldu (obr. 56.).

Od draka liší se saň tím, že jest čtvernohá (obr. 57.) a v erbovním listu Bartoloměji Hoškovi a Proseče r. 1538 uděleném připomíná se hrdlo s anětí s rozžavenými ústy a s nohami nadzdvihnutými na štítě na dvě na zděl červenou a modrou barvou rozděleném. Na Moravě měli vladkyové Obešlíkové z Lipultovic saň s hadím ocasem a ostnem na jeho konci.

Pard, pardus nebo pardál jest zvíře báječné ze lva, orla a draka složené a od opravdového pardála se docela liší. Tělo jeho jest vzpíaté a lvu podobné, na předních nohách má orlí pazoury, hlavu po způsobu draka a na ní někdy též rohy; obyčejně srší oheň ze sebe, který též z uší a ze zadní části těla (soptí se) vyniká. Ocas má takový, jaký lev a někdy také jeho přední tlápy. Bohuslav, purkrabí Zvikovský, měl r. 1284 tento erb, docela osamělý v heraldice české.

Obr. 57. Saň.

Obr. 58. Pard.

Obr. 59. Gryf.

Gryf nebo noh jest odpolu orel, odpolu lev a ku ptákům se počítá od heraldiků českých XVI. věku. Hlava, krk, křídla, pazoury na předních nohách napřed rozložené a vzpřímené uši náležejí orlu; břicho, zadní nohy a ocas lvu. Noh vyobrazuje se buď jakoby kráčel, buď jakoby k skoku se měl a má ocas někdy vyzdvižený, někdy mezi zadní nohy vtočený pod břichem; svrchní část těla bývá často jiné barvy než spodní. Gryfy oblíbila sobě jako štítonoše města Malá Strana v Praze a Kraslice na Loketsku a od r. 1534—1544 čtyři erbovní listy s nohy propůjčeny byly od krále Ferdinanda I. Bratří Václav, Jiřík a Mikuláš Lasalové z Tošku dostali r. 1534 štít červený a v něm noha bílého s dvěma ocasy; r. 1538 povoleno br. Janovi a Václavovi řeč. Kozy, aby erbu Jana Nebozézka z Hradiště (od krále Vladislava propůjčeného) užívati mohli a totiž štítu červeného, v němž noh černý stojící s křídly rozkřídlenými, majíc nos a pazoury zlaté. Petrovi Jaloveovi z Vranovic dán erb r. 1539 a to štít na dvě na zděl rozdělený: pravá strana žlutá a levá strana černá, přes kteréžto rozdělení celý pták noh jest, přední polovice v žlutém poli černá stojíc na levé noze a pravou vzhůru držíc s vyplazeným jazykem majíc na hlavě zlatou korunu královskou a druhá zadní polovice téhož ptáka žluté barvy též na zadních nohách stojí a ocas mezi nohy vtočený majíc se

dvěma křídly se vidí. Jan Roudnický a Pavel Vodolinský z Olivetu dostali erbovním listem r. 1543 štít na dvě pošikem rozdělený, vrchní strana žluté barvy a spodní dvěma černými a dvěma žluté barvy štrichy pošikem ozdobená, z níž půl noha ptáka černého do toho žluté barvy pole k pravé straně vzhůru vyniká, a konečně roku 1544 Zikmund Šitnpergar obdařen erbem a totiž štítem na dvě pošikem od vrchu až do spodku rozděleným, vrchní polovice černé a spodní zlaté barvy, v nichž stojí noh pták celý zhůru na zadních nohách jsa též pošikem rozdělený vrchní polovice s hlavou žlutou do černého pole vynikajíc, majíc jazyk vyplazený a ústa rozžavená a spodní polovice téhož noha černé barvy, ocas skrze zadní nohy propletený.

Bazilišek vyobrazuje se jako půl gryfa s hadím ocasem a má na hlavě dva bílé lesknoucí se výsadky korunce podobné, které také korunou se nahrazují. Ve starší době spatřujeme ho krácejícího s křídly složenými, později obyčejně vzpíatého. Baziliška staršího tvaru viděti můžeme na pečeti Bohuslava ze Žernosek z r. 1282, baziliška novějšího tvaru mají v erbu rytířové Panošové z Kreuzinfeldu. O bazilišku s panenskou hlavou mluvili jsme v prvním oddílu fantastických vyobrazení erbovních.

Dvojhlavý orel, který jest znakem svaté římské říše německé a hlavním znakem císařství rakouského, jest orel o dvou hlavách od sebe odvrácených a ozářených. V dřívějších dobách domnívali se, že orel dvojhlavý symbolem západního a východního císařství jest, ale dle novějších výzkumů znali ho již Assyřané a Egypťané a byl znakem v Persii. V Německu se vyskytá na konci XII. století na pečeti hraběte Ludvíka ze Sarwerden r. 1185 a na konci XIII. věku na pečeti Týma ze Zabeltic (cca 1288) na pečeti židů Augsburských (z r. 1298) a na minci císaře Ludvíka Bavorského (cca 1330).

Od r. 1312 byl dvojhlavý orel na praporech německé říše: za císaře Jindřicha VII. dvojnásobný orel, ale neví se, zdali již monogrammaticky sloučen v jednoho dvojhlavého orla; za císaře Karla IV. byl na praporech již dvojhlavý orel a zároveň od r. 1355 v jeho kontrasigillech a za Václava krále něm. byl jak v majestátní pečeti tak v kontrasigillu dvojhlavý orel. V kontrasigillu měl Václav IV. dvojhlavého orla již od r. 1363, kdy ještě králem německým ani nebyl.

Říšským znakem Německa stal se dvojhlavý orel za Zikmunda císaře od r. 1433 a od něho město Tábor jako erb svůj ho obdrželo r. 1437, dřívější orel císařů německých byl o jedné hlavě. Později stalo se zvykem, že římské králové mívali orla jednohlavého na pečetech na rozdíl od císařského orla dvojhlavého. Teprve v druhé polovici XVIII. věku okorunovali každou ze dvou hlav orla a nad obě hlavy vstavili velikou korunu císařskou, do pravého pazouru mu dali žezlo s mečem, do levého jablko říšské. V Čechách dvojhlavá orlice již Dalemilovi známa byla, poněvadž o potomcích Vlastislava knížete Luckého neb Žateckého dí, že se po krásném štítě znají a nosí v zlatě dvě fíolné orlice. A vskutku jsme také našli

v archivu Drážďanském erb bratří Řehníka, Haška a Jana z Jablonce na pečeti z r. 1420, jež opravdovou dvojhlavou orlicí ukazuje, kteréž polovice hořejší dvojhlavé orlice viděti jest též na štítu faráře měrunického Jana z Újezda z r. 1404, dolejší pole jest šachovnicí vyplněno.

Rybu okřídlenou měli vladykové z Hradce (u Stoda) na štítě a pánové z Bergova; na Moravě vladykové Bzencové z Markvartovic (stříbrného kapra s křídlo na modrém štítě) a městečko Třebovice, totiž: štít červený, v němž jest půl kapra přirozeného hubou vzhůru a nad ním jest křídlo bílé co vobloukem téhož kapra obkličující; erbu toho potvrzení pochází z r. 1532.

Rybu s jeleními rohy měli Ručtí z Ruče, kteří záhy z Polska na Moravu přišli.

Vladykové z Ostrova v Čechách měli štít modrý, v němž uprostřed ohně roznitěného fenix pták žluté neb zlaté barvy rozkřídlený stojí, držíc v ústech větévku. Štít ten malíři Michalovi z Vostrova polepšil král Ferdinand I. r. 1538; dostal totiž Michal štít na dvě nazděl rozdělenný, pravá strana modrá, levá červená, v kterýchto polích nebo štítu fenix pták žluté neb zlaté barvy rozkřídlený uprostřed ohně stojí rozněcujíc křídly oheň ten, na kterémž stojí; potomci Michalovi byli Králíkové z Ostrova.

E. Umělá vyobrazení erbovní.

Nejrozmanitější předměty a díla, které prací rukou lidských za starších dob zhotoveny byly a jichžto účelu často ani neznáme, nalézáme na štítech. Pilnými studiemi starých krojů, mravů, řádů a řemesel, k nimž družiti se má zkoumání bedlivé a srovnávání pečeti středověku, starých náhrobků a sbírek erbovních, budeme moci rozluštití ne jeden záhadný erb a seznáme také nezřídka celou řadu proměn, kterou některému erbu projiti bylo, než od původního tvaru dospěl k podobě své, kterou v XVI. nebo v XVII. věku známe. Proto se mi také v příčině kulturního dějepisu velmi zamlouvalo zařízení v hlavní bibliothéce pařížské, kde podle jednotlivých vladařů uspořádané jsem našel atlanty, jež celý život veřejný i soukromý nám zobrazují. Obrázky současné jak tištěné tak rukou kreslené representují tobě současné stavby, kroje, řemesla a zaměstnání vůbec jak v míru tak ve válce, že pohližejícímu takový atlant na příklad Ludvíka XIV. zdá se, jako by celý život Francie za jeho vlády před tvýma očima se odehrával. Doufejme, že také k našemu kulturnímu životu přiloží se pîle, jejížto mnohoslibné začátky u Vocela, Sedláčka, Vintera a Zírta s radostí pozorujeme. Tomu pak, kdo dnes nový erb voliti si má, nebude nevhod ta rada, aby vždy dbal starobylého heraldického rázu a nezapomínal, že helm sám, který se štítem ladný celek tvořiti má, již do minulých dob náleží a že předměty moderního našeho průmyslu a našich nejnovějších nálezů na štítě by se s ním nesrovnávaly. Nejlépe jestě pochodí, kdo symbolem nějakým heral-

dického rázu si pomůže, aby takový předmět novější doby co možná zevrubně naznačil.

Umělá vyobrazení erbovní rozdělují se tak, že zahrnují v sobě 1. nářadí, 2. stavby, 3. šat, ozdoby, zbraně, 4. kříže a známky. Všechny tuto jmenované předměty mohou buď celé býti, buď jen částky se vyskytati.

1. Nástroje, nářadí, náčiní a nábytek.

Sekera, totiž širočina stříbrná se zlatým toporištěm na štítě modrém byla erbem vladky ze Zhudovic a ze Svatého Pole na Berounsku, kteří za klénot dvě širočiny měli, kromě nich známe jednu sekeru ještě ve štítě vladky z Bělče a z Blska. Dvě širočiny oblíbili sobě vladkové Sekérkové ze Sedčic a Rohlíkové z Trhlav (později z Malotic řečení) na Žatecku, z Hořešovic a z Budohostic na Slansku, Čámiští z Ostrého na Berounsku, z Luk na Loketsku, z Chylic a Sekáčové z Újezda na Plzeňsku, vladkové z Letův, kteří později Radkovicové z Mirovic se psali, na Pracheňsku a vladkové ze Zbraslavic na Čáslavsku. Tři širočiny nad sebou spatřují se v erbu pana Boleslava z Budynic neb z Rožďalovic r. 1328 a vladky Tasů z Peruce, kteří v 16. st. vymřeli. Na Moravě jednou bradaticí nebo širočinou na štítě se vyznamenávali vladkové z Rohozova a ve Slezsku Pačinští z Tenčina, dvěma bradaticemi křížem přeloženými vladkové z Bystrice, z Mrskles, z Otradic, ze Stražovic, z Kralic, z Budče, z Ředhoště a z Heroltic. Bohuslav z Vesel má na pečeti z roku 1337 dvě sekery zády k sobě obrácené, jichžto topůrka na dolejších koncích zaražena jsou do hlavy obousečné sekery, která také topůrko své na dolejší konci hlavy má. Obojsečnou sekeru našli jsme v Čechách jako erb Jiříka Lapačky ze Sukorad r. 1484. Promluvili jsme šíře o erbu se sekerami proto, poněvadž vzácnému v dějinách českých rodu Vršovců náleží, jimžto Bedřich kníže český »káza na štítě bradaticu jmieti, jůž sú byli jich prietelē zbiti«.

Dva nože hřbety k sobě obrácené vidí se na štítě vladky z Úpohlav a z Dobranova;

dvě vidlice na seno zlaté v červeném poli měli páni Leskovcové z Leskovce a vladkové Boryňové a Lhotové ze Lhoty (na Žatecku) a na červeném štítě vidlici ocelovou bez násady rytířové Bohušové z Otěšic a vladkové z Otína a z Kydlín. Z měst má na modrém štítě vidlici stříbrnou Jablonný. Vidlici o třech zubech jsme spatřili na štítě Martina z Nepomyšle z r. 1455.

Ve zlatém poli černé hrábě byly erbem Hrabišicův nebo pánů z Oseka a z Ryzemburka, k nimžto patřili také Kostkové z Postupic, posud v Uhrách žijící, vladkové z Krupé, z Tismic a z Trojovic již vymřelí.

Nejstarším erbem nám známým toho rodu jsou dvě hrábě křížem přeložené pana Kojaty syna Hrabišova z roku 1227; někdy také pánové z Oseka rozečtvrceného štítu užívali, na němž hrábě se lvem se střídaly.

Dva cepy křížem přeložené měli vladykové z Königsfeldu na Chebsku a Filípek Dryslbergar z Jarpic.

Dvě kosity křížem přeložené vidí se na štítě vladyk z Mokropes a tři kosity bez násady vzali si za erb vladykové z Kozojed na Žatecku; kosity s mečem skřížené užívali na svém štítě vladykové Rozhovští z Krucemburku.

Srp byl erbem Budivoje z Jesenice 1272 a Ratibora ze Sedčic r. 1305, dva srpy k sobě obrácené vladyk z Křečova a dva srpy od sebe odvrácené vladyk z Podvíni; srp s jakýmsi hrbkem na hřbetě měl Vaněk ze Sedlce l. 1376.

Lopatu také radličku oblíbili sobě hrabata Radečtí z Radče a lopatu zubatou vladykové z Myslova; dvě lopaty křížem přeložené a na horu obrácené spatřují se na štítě vladyk z Duchcova, ze Senkovic, dolů obrácené na štítě vladyk Svatbů z Otradovic Červených.

Dvě kratce křížem přeložené byly erbem vladyk Šiců z Drahenic a vidí se posud na štítě městečka Chrastavy.

Míru uhlů spatřiti můžeš na štítě Winklerů z Heimfeldu a vladyky bavorského z Kimreithu.

Nůžky postříhačské měli za erb vladykové z Petrovic na Sedlčansku a z Daměnic.

Kleště se vidí na štítě vladyk Suků ze Znančic.

Kladivo nosili na erbu vladykové ze Štěpánova, z Olšan (u Prahy), Kovářové ze Strhařova i Muštové z Řepan na Loketsku.

Vrtáky dva byly erbem vladyk z Kletečné,

hřbelec vladyk Amchů z Borovnice,

hřeben o sedmi zubích bílý v poli červeném náležel panskému rodu z Bozkovic na Moravě a stejnorodým pánům ze Svojanova v Čechách, a kromě nich také vladykám z Přemyšlení v Čechách a z Borotína na Moravě.

Pily užívali jako erbu vladykové z Podolí u Tábora, Žlebové ze Střížkova a vladykové z Rudulce;

kružidla Pecingarové z Bydžína (Vidžína);

udice Chybové z Kováčova na Moravě;

dvou udic Bračičtí z Chořov, tři udic pak vladykové ze Chřenova na Plzeňsku; udici vlčí měli vladykové ze Zřísonic a z Heřmanic na Chrudimsku a z Jeníkova na Čáslavsku.

Dvou háků bořících křížem přeložených užívali vladykové z Chrástovic a dva háky medařské křížem přeložené, jeden bílý, druhý modrý potvrzeny jako erb Janu Kytlovi ze Lhoty r. 1551.

Hák do ohně měli Cardové z Petrovic na Litoměřicku a Raječtí z Mírova (na Moravě); dva háky křížem přeložené Sokolové z Mor a vladykové z Prachomet; tři háky vedle sebe postavené vladykové ze Žichova; lodní háky dva drží ozbrojenec na prsou svých skřížené a nad ramena vynikající v erbu vladyk z Třebína, prostý takový hák měli Vísečtí z Vísky (na Plz.).

Dva háky jako berly křížem přeložené střídající se s třemi páry takových háků měl panský rod Čěců z Budějovic Českých, z Velešina a ze Železnice a podobné náčiní k dobývání kovů s lopatkami kratcím podobnými měl Machek z Geclova 1450.

Dvě boty na koly vidí se v erbu Buška z Týřovic r. 1362;

kotvice jedna vedle růže pětulisté ve štítu pánů z Hradce, samotná kotvice jest erbem vladyk z Radovesic a z Jeníkova na Litoměřicku a Holců z Květnice na Kouřimsku.

Tři hořící špány neb loučky drží ruka lidská v hrsti v erbu rakouskočeské rodiny Cinišpánů z Heršláku, vladyk ze Zaječic (pusté vesnice na Berounsku) a Říkovských z Dobřic na Moravě. Podobný erb ale neznámé rodiny české spatřoval se v XVI. věku na panském domě ve Volyni o čemž viz v kapitole O blasonování (výchozy komorníků od desk na spatření hrobových kamenů a erbů).

Misku si oblíbili za erb vladykové z Tichonic a ze Psár na Kouřimsku a Bůvol z Radonic na Moravě.

Kruh prostý měli vladykové z Vochova na Plzeňsku, vladykové z Obrub, z Libošovic a Augustín z Týnce r. 1443; kruh na štít přibitý z pravé a levé strany nosili jako erb vladykové z Radovesic na Litoměřicku ve XIV. věku.

Svícen měděný, který se zavěšuje, s veverkou, která jej drží, dostali r. 1528 za erb Matouš Špetlovic a Jan Vodička z Obervaně.

Kotel s uchem k zavěšení je jen na klenotu vl. z Černé.

Pinta s uchem a bez víka byla erbem vladyk Pintů Bukovanských z Bukovan a Pinticů z Pintic; Uliční z Plešnic měli konvici s víkem za erb číši s víčkem vladykové z Kokovic a z Chotíše;

pohár Březští z Veselí nebo také z Březí řečení vladykové (u Svinů Trhových); tři pohárky stříbrné v modrém poli s dvěma zlatými obroučky nahoře a jedním dole Saskové z Vácovic;

tři koflíčky neb koněvky vladykové Knoblochové z Warnsdorfu;

kalich vladykové z Hořeměřic a

láhev na cestu Myslnští z Aulumburku.

Vědro si vzali na štít vladykové Pasovarští a Višňové ze Větrně a z Mezipotočí;

síto vladykové z Újezda (na Boleslavsku), předkové hrabat Hrzánů z Harasova, kteří měli síto za klenot na helmě, jako Homutové z Harasova, Něnkovští z Medonos, vladykové z Domousic, Homutové z Bosyně, Harasové ze Sedlce a vladykové ze Stránky.

Stůl zlatý v poli červeném si oblíbili posud žijící svobodní pánové Sobkové z Kornic.

Okno měl za erb Ludvík ze Žumberka r. 1492;

zvon vladykové ze Chvalkova v Čechách a z Úherčic na Moravě;

klíč šikmé polohy byl erbem starých pánů z Klíčumburka, jak se Lnáře také nazývaly dle seznání komorníka od desk na spatření erbů

r. 1568 vyslaného a posud na zámku lnářském a v kostele katovickém ten erb se spatřuje. Dvou klíči o třech zubech zády k sobě postavených užívali na Pracheňsku vladykové z Ohrazenic, z Čekanic, z Pole, z Chanovic, z Čabuze, ze Štítkova, z Hoštic, z Truskovic, ze Semiradic a z Kraselova, z Houžné u Budějovic Českých, z Krutěnic a z Úloha na Klatovsku. Tři klíče měli vladykové z Nebřehovic a z Rohozné též na Pracheňsku. Staršího tvaru tři klíče o dvou zubech, jichžto násadky ze středu štítu do tří rohů jeho vybíhaly, měli vladykové z Holešova na Žatecku a dva klíče téhož tvaru o třech zubech vladykové z Ředhoště na Litoměřicku.

Nástroj hudební lyře podobný byl erbem vl. z Dědkova na Tábořsku r. 1450.

Mysliveckou trubici nebo trubku k levé straně pyskem obrácenou s obyčejným uzlíkem neb zavázáním, na šňůře křížem přeložené jakoby visela, vidíme v erbovníku českém na štítě rytířů Hložků a Koldů ze Žampachu také z Ratibořic řečených, jichžto předek Peltram ze Zebína od Dalemila k r. 1279 se připomíná, též Šlibovských ze Skřivan, Zahradků z Černé (na Hradecku), vladyk ze Stupic, z Popovic (na Kouřimsku), z Běstviny a Lukaveckých z Lukavce (na Čáslavsku), ze Žirovnice (na Bechyňsku) a z Kojšic (na Pracheňsku). Beze šňůry mělo takovou troubu (ač nemá-li se vykládati za roh) město Sviny Trhové v starších dobách za erb a vladykové z Dobrkova (1387) za klénot. Dvě trubky myslivecké měli za erb vladykové z Počernic a tři vladykové z Jordánu.

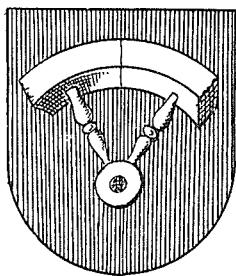
Šachovnice s černou obrubou jest erbem městečka Bohdanče a šachovní věž roch vlády z Rochova.

Koule malé černé uprostřed štítu bílého užívali za erb vladykové Tatousové ze Vraního (na Slansku) a koule čárkované vladykové ze Smřična; vladykové ze Dvorce a z Dirného a také ze Hvozdna (u Soběslavi a Veselí) pět koulí v druhém a třetím poli, někdy také v prvním a čtvrtém poli rozečtvrceného štítu. Tři koule měli na štítě vladykové z Lužnice, ze Chlebova, z Dvorce a z Vranína na Bechyňsku; vladykové Ratiborští ze Chcebuze na Loketsku mívají je někdy na štítě šikmou čarou rozděleném.

Kůželka na štítě byla erbem Viléma Beša z Přestání, zrcadlo erbem Šlechtínů ze Sezemic od r. 1558.

Kolo zlaté v modrém poli o 6 špicích mají svobodní pánové Kocové z Dobrše a měli příbuzní jejich Řesanští a Štěňovští z Kádova, Dvořečtí z Radkovic a vladykové z Mířetic, z Oblanova, ze Žihobec na Pracheňsku jako vladykové ze Sedlice na Plzeňsku a z Domažlicek u Klatov. Totéž kolo měli na Bechyňsku vladykové z Babčic a z Hlasiva, pětišpicní vladykové ze Bzí nebo z Tuchonic a sedmišpicní z Němčic na Čáslavsku, osmišpicní vladykové z Chýstovic, sedmišpicní jest na konsolu kostela Petrovického, šestišpicní vladykové z Kramolína a ze Sulislavic, někdy čtyřšpicní někdy šestišpicní vladykové z Ouberovic. V ostatních krajích českých kolo jako erb již jen po různu se vyskytá: na Kouřimsku v erbu vladyk

z Myšlína a ze Strhařova šestišpicní; na Berounsku má Mrakeš z Bezejovic r. 1453 kolo osmišpicní a r. 1469 šestišpicní; na Žatecku hlásili se vladykové z Minic a z Března k šestišpicnímu kolu a na Litoměřicku k osmišpicnímu kolu vladykové ze Žichova, kteří také čtyřšpicní kolo mívali, a vladykové z Třeběvlic. Poslední erbu toho representant budiž nám rod vladyk z Kvíčovic na Plzeňsku, který až desetišpicní kolo měl. Ale nejen celého kola často se užívalo v Čechách jako erbu, nýbrž i kusy kola o dvou a třech špicích a půl kola s příslušnými loukotěmi často se vyskytají hlavně na Plzeňsku, odkud po celých Čechách rodiny s těmito erby se rozešly (obr. 60.). Na červeném štítě mají stříbrnou píst, kus kola se dvěma

Obr. 60. Kus kola (loukot.
Korbel).

špicemi nahoru stojící a na nich jednu loukot a svrchu na loukoti hřeb v ní vězící stříbrné barvy hrabata Lažanští svobodní pánové z Bukové a měli příbuzní jejich Korbelové z Bukové; Skalští z Dubu (k erbu přijatí r. 1528 od Borše z Dubu na Vlašimsku) měli sice též erb, ale kus kola byl černý ve stříbrném poli a Štanovských z Čechtíc stejný erb byl v červeném poli zlatý, Žehušických a Chuchelských z Nestájova v červeném poli stříbrný. Jaké barvy měli na stejných erbech vladykové Radkovcové z Radkovic, z Čijevic, ze Lhoty, z Chrančovic, z Konratic, z Újezda nade Mží, Žitínové z Myslovic a Rousové z Čemin,

dnes již nevíme. Rytíři Lehomští z Malevic měli čtyři špice s loukotí nahoru obrácené, Rousové z Lipna dvě špice s loukotí nad pístem a dvě špice s loukotí pod pístem; hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína mají na štítu svého rozečtvrceného štítu v dolní polovici červené půl kola stříbrného s pístem na samém rozdělení třemi špicemi celými a dvěma polovičními dolu obráceného, na jehož loukoti pět hřebů se vidí, a horní polovici stříbrné a červeně nazděl rozdělenou; dvojhavý korunovaný orel a vypiatý medvěd střídají se v prvním a čtvrtém pak v druhém a třetím poli.

Loďku si vzali na štít vladykové Kamýtští ze Lstiboře, Myškové ze Žlunic, Korkové z Korkyně a Záhorové ze Záhoří (na Berounsku); člun polovičný měl v bitvě u Křeščáku pan Hron z Vlašimě na svém štítě.

Radlice u pluhu byla erbem vládyk Vítanovských z Vlčkovic, z Přehořova a z Neustupova v nynějším kraji Tábořském a neznámého nám již rodu v Holubicích u Prahy, dvě radlice měli na helmě a radlici s dubovou ratolestí na rozečtvrceném štítě se střídající Pluhové ze Žďáru a Pluhové z Rabšteina, pouhé dvě radlice na helmě Oldřich Pluh z Dirné (1379) a Suděk ze Lhoty (u Žďáru 1329).

Řebřík zlatý skvěl se v modrém poli na štítě pana Sezemy z Kostomlat r. 1223, pánův z Choustníka, vladyk ze Zaječího Pole a Rusků z Vlčnova.

Paleční kolo zlaté o osmi palcích na modrém štítě měli vladykové z Rožďalovic, z Onšova a z Krsovic. V pravé polovici štítu půl

orlice, v levé paleční kolo nosili jako erb svůj vladkové Hoškové z Mühlheimu. Obyčejné mlýnské kolo bylo erbem vladky Oderských z Lideřova.

Žernov si oblíbili za erb vladkové z Veitmíle, Krabicové řečení, podle kterého příjmení krabici na zvláštním štítě kromě rodného žernova měli a příbuzní jejich pánové ze Střekova a ze Slivna v Čechách, ze Žerotic na Moravě a zvláštní větev z Veitmíle řečená v městě Štrasburku v l. 1358—1521 osedlá (Adler r. 1885). V Sasku podnes erb tento se udržel na štítě šlechticů Rajských, kteří z Polska prý přišli, kde jejich erb kušabou se nazývá.

Oškrd vidí se ve štítě Vskurských ze Vskur.

Vrš nosili na štítě svém vladkové Sudličkové z Borovnice, Sudlicové z Lažic (nynějši Novévsí u Mladé Vožice), z Krasoňovic na Časlavsku, Hovorka z Holíšovic purkrabí na Žlebích r. 1398 a městečko Heřmanice na Chrudimsku. Kromě dvou seker v pravé polovici štítu skřížených mají také vrš v levé polovici hrabata Vršovci, potomci Sekérků ze Sedčic.

Dva saky na ryby křížem přeložené byly erbem vladky z Bítova.

Brány k zaorávání se vidí na štítě vladky z Branišovic a z Vlhlav a to šikmo položené.

Udidlo koňské bylo erbem Slonků ze Sedlce u Nažova, sedlo vladky Kaminských.

Třimen stříbrný v modrém poli náležel rodu velmi rozvětvenému v severovýchodních Čechách, jenž z města Skalice až na Šimperk ve Slezsku se dostal a hlavně praedikatem z Ryzemburka po Čechách se proslavil. Vyjmenujeme aspoň sídla toho rodu, aby čtenář rozšířenost jeho seznal. Psali se ze Skalice, z Ryzemburka, ze Spyty, z Hoříček, z Visemburka, z Bukoviny, ze Svatoňovic, z Březovice u Hořic, ze Vřešтова, z Rádostova a z Kratonoh na Nechanicku, z Jestřibce u Vysokého Mýta, z Paseky na Časlavsku, z Robous u Jičina a ze Samšiny u Sobotky.

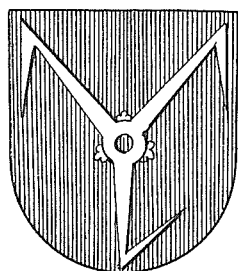
Neméně rozšířený byl erb »podkova« v Čechách. Užívali jedné podkovy vladkové z Libochovan, z Měrunic, ze Všechlap, z Patokryj, ze Želenek v úkrají města Bíliny, ze Semína a z Kladrub u Labe nedaleko Přelouče, ze Hliníku u Mladé Boleslavě a ze Šatavy. Tři podkovy (2, 1) hřbety k sobě obrácené nosili na štítech svých vladkové ze Sebužína, z Hostivic, Vršové ze Sadlna, Chmeličtí z Vlčí Hory (u Rakovnska), Krtkové z Božího Domu u Skuče a Pruskovští z Pruskova na Slezsku a Moravě. Podkovy byly v otevřených koncích kříži, liliemi a mečíky ozdobeny a v Polsce, kde se erb ten bialynou o jedné podkově a belinou o 3 podkovách jmenuje (dle města českého Bělina), nezřídka meč s hůry štítu do prostředka jeho se nesa mezi tři podkovy koncem ostrým dopadá.

Lžici zednickou spatřiti můžeme jako erbovní znamení na štítě vladky z Pravětic

a duty dvě z kupeckého krámu na štítě Dúců z Vařin (na Plzeňsku).

Tři palice (2, 1) měli na štítě Podvinští z Leroid (neznámé nyní vesnice u Prahy) a tři paličky vladkové z Tupadl na Časlavsku.

Erbovní znamení, které jsme jen v Čechách našli, řečené hříč, slo-
ženo jest ze tří ostrých háků, které konci držadel svých v prostředku štítu
spojeny jsou a také koňskými pušťadly se nazývají, jsouce zároveň symbolem
koňského práva, které posud na obecním dvoře v Praze viděti můžeme.

Obr. 61 Hříč.

Náleželi k tomuto erbu vladkové z Jimlína, Slachové a Kozelkové ze
Hřivic, Kekulové ze Stradonic, vladkové z Nehasic,
z Opočna, z Pozdně, z Touchovic, z (hořejšího) Lipna,
ze Hříškova a z Hořan na Žatecku a Rakovnicku
(obr. 61.). Na Moravě byl u Bítovských ze Slavikovic
a z Mošnova.

Kužel se spatřuje na erbu jednoho z Kuželů
z Žeravic v Olomouci pochovaného.

Váček na peníze, jenž na vrchu svém dvěma
šňůrami se stahovati mohl, spatřuje se na štítě vladyk
Týnských z Týna u Paprockého v jeho Diadochu
stavu ryt. na str. 273.

Závoru na dvěře o třech zubech měli za erb vladkové z Budčevsi
(u Kopidlna).

Dvě hůlky malé s kuličkami na obou koncích paličkám moždíře
podobné a křížem přeložené byly erbem vladyk Poněšických z Poněšic.

Škopek zlatý v modrém poli spatřoval se na štítě vladyk Škopků
z Bílých Otradovic a škopek měli též vladkové z Bydlína a ze Semtína.

Tři zámečky visací byly erbem vladyk z Přelic a z Podviné.

Tři smyčky zlaté v poli modrém v prostřed štítu ze tří koutů se
sbíhající nosili Cikánové ze Slupska na Slezsku.

Hoblík byl erbem vladky Oldřicha ze Hlohovic r. 1370.

Havířská dvě kladiva motyku a nosatec křížem přeložené
dostal za erb Šimon Oder ze Štávnice r. 1545 a týž erb měli Bošinští
z Bozejova.

Hofmistr, urburěř a horní úřad na Horách Kutných dostali za erb
štít červený, v němž jsou dvě ruce majíce kolo blankytné oblaky a držící
štígle stříbrné s hayzelmi zlatými a v prostředku přes ty štígle jest
koruna zlatá královská r. 1532.

Havířská dvě kladiva motyku a nosatec křížem přeložené spatřujeme
ve štítech horních měst nezřídka.

Zvláštním erbovním znamením byl kotouč. Vyobrazuje se jako
okrouhlý předmět, který má na kraji vyvýšenou obrubu a uprostřed díru,
která také vyčnívající obrubou zavřena bývá. Co ale při tom jest vzácností,
že se spatřuje u rodin, které kotouč nosily, okolo něho buď záře anebo
plameny z něho šlehající. Tak ku př. měl Zdimír z Dlouhévsí (1370) záři
okolo kotouče, ale týž rok před tím kotouč s dlouhými plameny vyšlehu-
jícími a pozdější Dlouhoveští prostý kotouč. Erb ten na Prachensku oblí-
bený měli Dlouhoveští a příbuzní jim vladky z Čejetic, Chotěřiny, Kova-
řova, Předbořic, z Pačejova, Počápl, Záluží, z Sedla a z Kraselova. A co

je druhou vzácností, je to, že díra u prostřed je větší a ostatek jest stočen ve věnec. Tak ku př. má Jetřich z Čejetic l. 1360 věnec, bratří jeho Vojtěch a Jan t. r. hořící kotouče a Zdebor z Čejetic prostý kotouč. V Bechýnsku měli kotouč prostý (někdy s boulí na místě díry) vlad. z Čerejova, Hluboké, Chvališovic, Milikovic, Vesce, Jedlan, Bělé (tito jej zaměnili za štít), Mnichu, Údimě, Cejlův, z Kostelce (na Moravě), hořící měli vl. z Jedovar, Rakova, Třebně, Chvališovic, Vesce. Strpští ze Strpí měli jej v 15 st. za klenot, ale později šátek zavnutý a stočený. (Viz Paprockého Zrcadlo na str. 158.) Vl. z Čestína, Kostela, z Křešic, Tichonic a ze Psar měli také hořící kotouč, ale větev jich Chobotští z Ostředka plameny v barevná pera změnili. Kromě toho nacházíme kotouč i v jiných krajinách. Z vladyk, kteří se psali z Kralovic, někteří měli prostý kotouč, jiní kotouč liliemi posázený, opět jiní jej měnili ve znamení, které se květu kaliny podobá, aneb v kruh několika knoflíky posázený. Na Moravě spatřuje se kotouč na štítech vladyk z Vrahovic, Krumpachu, Hobzí, Cizkrajic, Mutěšovic a Lutměřic. A protože se v 15 st. u Kuželů z Žeravic vyskytuje, lákava jest domněnka, že Moravané kotouči k u ž e l říkali. Od hořícího kotouče není daleko ke slunci (druhdy nesnadno se rozeznají), jako od prostého kotouče k sítu, kruhu a kouli.

Také k o u l e bývá prostá (prvotně u vl. z Bubna), ale také ohniva u vl. z Novévsí, Nečemic, Vícemilic a p. Na pečeti se obyčejně koule od kotouče rozezná, ale nezřídka se mezi sebou střídají.*)

2. Stavby a jejich části.

Mezi erby městskými vyniká stavbami svými erb na pečeti města Prahy z r. 1330. Na půdě vyvýšené na obou koncích vlnovité, aby se snad Vltava naznačila, stojí dědic země české a patron Prahy sv. Václav. Na mladistvé hlavě jeho do kola ozářené spatřujeme nízké krytí těsně přiléhající, prstenci kolkolem a přes hlavu zředu do zadu lemované. Vlasy nad čelem dokola přistřihané splývají dolů v kadeřích. Na těle, rukou a nohou svatého Václava jest pancér z prstenců, pokrytý svrchu brněním na krku a po stranách volným až k pasu a bohatě lemovaný. Pod pásem z plátků čtyřrohých složeným jest brnění z předu otevřené a sáhlo by dolů až na kotníky, kdyby větrem nazad neválo. V ohnuté pravici drží náš dědic krátký široký meč, levou rukou opírá se o štít s českým lvem na zemi vedle levé nohy jeho spočívající. Po obou stranách postavy od pravého kolena počínaje a u štítu konče nese se nápis lapidárkou SCT W̄N·ZELAUŠ.

Nad hlavou svatého dědice našeho klene se oblouk kulatý, který na obou stranách se opírá o půl oblouku plochého mezi dvěma věžemi. Nad obloukem kulatým zdvihá se nevysoká budova věžovatá s galerií kolem ní,

*) O kotouči a kouli od vydavatele přidáno.

kamž vede několik otvorů mezi pilíři. Nad ní jest daleko vyvěšený kabřinec, za nímž pyramidální střecha vzhůru se nese na vrcholu makovicí ozdobená. Pod první galerií opírají se o boky půloblouku kulatého dva štíty kostelů poznatelných po vysokých úzkých oknech a po kříži na střeše prejzy pokryté.

Baldachýn tento architektonický nad obrazem sv. Václava nesou z obou stran vysoké čtyřhranné věže o jednom oknu s lomeným obloukem v prvním patře. Vnitřní strana každého okna ozdobena jest sloupky s rozmanitými oblouky, pod nimiž v pravo dívčí hlava, v levo lysá hlava starcova s dlouhým vousem ven vyhlíží. V druhém patře jsou v každé věži dvě okna s lomeným obloukem vedle sebe a nad nimi nízká galerie, kamž dva otvory ve zdi vedou. Nad samými těmi otvory nese se kolem věže kabřinec s vyvěšenými čtyřmi stěmi, ze kterých každá otvorem k cílení opatřena jest.

Střecha obou věží jest prejzy pokrytá a má nahoře makovici.

Obě tyto vysoké věže stojí každá za částí hradební zdi stěmi nahoře zakončené a z tesaných čtverců vyvedené; obě části nesou se od úpatí věží vpřed až k nohám svatého dědice našeho jsouce na každém ze čtyř konců chráněny kulatou věží o dvou a třech oknech s ostrou střechou a makovicí.

Hradby městské s otevřenou branou, po jejíž každé straně věž se vidí s červenou střechou a za branou také věž na znamení hradu v městě nebo pevnosti hradeb, ježto každé královské město v Čechách zároveň zámek Jeho milosti královské se jmenovalo, vidíme ve štítě měst Žatce a Sušice, kteréžto poslední město r. 1298 pouhou věž ve štítě mělo.

Hradby městské s branou otevřenou, po jejížto každé straně věž se vidí na obranu buď s červenou střechou, buď plochá s pouhými stíny nahoře jako hradební zeď mají městečka Mimoň, Ondřejov a města Písek, Pelhřimov (s poutníkem ve bráně); Plzeň má na štítu svého rozečtvrceného štítu bránu městskou otevřenou, v nížto král jako oděncem stojí s vytesaným mečem v pravici a českým lvem na štítě v levici, po každé straně brány jest věž plochá, nad městskou hradbu ani téměř nevynikající.

Hrad na třech vrších, v němž zvláště budovy zvláštní kostela a paláce hradního dobře rozeznati můžeš, jest na štítě městečka Žumberka; hrady ohrazené zdi o stínkách se zvláštním palácem a kostelem, do jejichž bran po schodech nebo mezi vysokými skalami se cesta vede, mají městečka Rychemburk a Potštejn.

Ondřejovi Melickému z Výškova propůjčen erb roku 1579, a to štít v půli na přič rozdělený, spodní díl modré barvy, v němž zamček neboližto kaštel o třech věžech po třech stínkách u vrchu, u prostřed nad branou větší věž a z obou stran po jedné menší bílé nebo stříbrné barvy; druhá pak svrchní polovice zlaté bary, v níž jest lilie modré barvy.

Hradby městské s branou otevřenou, kterou chrání po každé straně jedna věž o třech stínkách, na kterých obou věžích stoje vidí se chrt ve

běhu — takový byl erb vladyk Švábů ze Chvatliny. Podobný měli erb vladkové Kozlovští z Kozlova (na Boleslavsku) totiž dvě věže o třech stínkách a o okně gothickém na hradbách o pěti stínkách, ale hradby nesou se volně na štítě beze spodku.

Zed' z kamenných čtverců o třech stínkách měli za erb Zahoranští z Oračova r. 1568 a jejich předkové pouhé tři stíny jako Odolen z Oračova r. 1433.

Věž bez brány se vidí ve štítě Hořepníka, Neustupova, Nymburka a Rožmitála (na Pracheňsku), věž s branou otevřenou na štítě Pacova, Planice, Valče, Žihle. Hořepnická věž má po každé straně stříbrnou lilii, Pacovská z pravé strany lva z polovice modrého a červeného, Planice z pravé strany při zemi stříbrnou lilii, na střeše labuť a z levé strany při zemi stříbrnou pětulistou růži a konečně ze Žihelské věže z horních dvou oken a z hořejška oheň plápolá.

Dvě věže každou samotnou a mezi nimi štíty spatřujeme na štítech měst a městeček Bečova, Buškovíc, Maršovic, Ratibořic, Zákup a Dolní Žandavy. Bečov má na štítě vzpiatého lva českého s kladivem v pravé noze, Maršovice pětulistou růží, Ratibořice Kolovratského orla a růži Rosenberskou po stranách špice na štítě, ve které jsou havířská kladiva, Zákupy ostrve Berků z Dubé a Žandav dolní erb Věžníků z Věžník.

Dvě tvrzky, každá o jedné bráně a dvou věžích, jsou ve štítě městečka Lukavce (na Čáslavsku) a města Horšova Týna, v posledním štítě orl černý každou nohou na jedné tvrzce stojí.

Věž o třech stínkách oblíbili si za erb vladkové z Pucpachu a dvě takové věže vladkové z Oderberku.

Mříž do brány nebo padák měli původní vladkové z Hartenberka, Lamingarové z Albenreutu a vladkové z Dobšic na Prachensku v Čechách, na Moravě pak Heltové z Kementu.

Vyzděnou bránu pod červenou střechou, ale místo hradební zdi plot z kolů vidí se ve štítě městečka Velešína.

Samotný plot z kolů vzali si za erb vladkové Růtové z Dírné a v modrém štítě plot, přes kterýž vyskakuje levou nohou půl daniela zvířete tak řečeného červené barvy, majíc na hlavě jeden roh žluté barvy se čtyřmi parožky, obdržel za erb r. 1546 Havel Samša z Kosmáčova vedle Čechů, Radoňovských a jiných z Kosmáčova téhož erbu.

Kostely o jedné věži jsou ve štítech měst a městeček Golčova Jeníkova, Kostelce nad Labem, Kostelce u Náchoda, Sadské, Úsobí a Zbraslavě, kostel o dvou věžích jest erbem města Příbramě.

Kostel vzali si na štít vladkové Kostelákové z Kostelce, jichžto krásný náhrobek v kostele Týnském v Praze se zachoval.

Tři šindele jako mluvící znak má Ondřej Šindel z Blumenova na své pečeti z r. 1520.

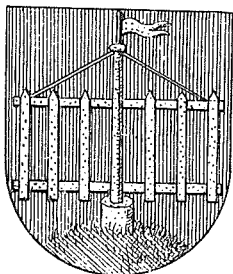
Střechu na čtyřech sloupech (polský erb brog), které v podstavci čtverhranném upevněny jsou, spatřili jsme na helmě Ady ze Slavkova na pečeti z r. 1360 a na pečeti Mikuláše Růta z Vlasenice z r. 1382.

Vápennou pec dostal roku 1579 za erb Adam Reys, jinak Kolkovský z Kolkovic a to štít modrý, na němž dole zelený trávníček, na kterém pec vápenná zapálená, z níž oheň a skrze vápno vzhůru dým prochází, před touž pak pecí napřed, kde se zapaluje, po levé straně šest kamenů vápenných a proti nim z druhé strany tři špalkové dříví, též dva klasy rýžové z obou stran té pece po jednom klasu vyrostlá vzhůru stojí.

Studnici s váznicí zlatou na modrém štítě má město Holice.

Vysoký most kamenný o třech obloucích před padacím mostem spuštěným u samé brány hradní vidí se ve štítu městečka Velhartic; dlouhý most dřevěný přes Labe do věžovité brány vedoucí má v erbu městečko Labská Týnice a most dřevěný bez zábradlí jen z povalů složený spatřujeme ve štítu městečka Dolní Vltavice.

Vysoký most kamenný o třech obloucích, vše stříbrné barvy, na něm 2 věže o 3 stínkách s červenou střechou a zlatou makovicí a mezi věžemi korunovaný český lev, nad nímž osmirohá hvězda se skví, jest erb královského města Mostu.

Obr. 62. Šraňk.

Zlatý šraňk v červeném poli nosili v erbu vladkové Bohdanečtí z Hodkova (obr. 62.) a r. 1534 potvrzen erb Volfovi a Zikmundovi z Knobelshofu: štít blankytný, v němž jsou šraňky zlaté barvy.

Dvěře slohu romanského byly erbem vladky z Jinočan a na štítě modrém tři makovice zlaté s korouhvičkami, dvě křížem nahoru stojíce a třetí přes ně rovně překocaná náležely rodu vladky z Velíšova.

Okno spatřuje se na štítě Ludvíka ze Žumberka r. 1492.

3. Šaty, ozdoba a odznaky důstojnosti.

Panský klobouk s pentlemi, které dole skříženy a také někdy na uzél zavázány jsou, se vidí na štítě vladky Tuněchodských z Poběžovic vládyk z Brloha a ze Dření (na Rakovnicku) a z Dražkovic (na Plzeňsku). Klobouk bez pentlí ale pštrosími péry okrášlený měli vládykové Bojanové z Kamenné Lhoty (na Čáslavsku) a Progové z Velnic, na helmici prostý klobouk Šanovcové ze Šanova a klobouk o jednom peru vladyka Zvěst z Lepějovic r. 1409.

Klobouček jako klenot na helmě a na kloboučku bůvolové rohy vidí se v archivu Vyšebrodském na pečetech Jana z Michnic z roku 1338, Buzka z Tiché z let 1369—1389 a Oldřicha z Drochův neb Květonova z r. 1349.

Klobouk židovský již Dalemil znal jako erb na štítě příbuzných Všeslavových, jenž pro podávení židovky zabít byl od žida, načež přátelé

Všeslavovi z pomsty mnoho židů zabivše země prázdni býti museli a navrátivše se klobouk židovský na štít vzali. Klobouk takový vypořádňuje se (dle Velislavovy bible) špičatý se žlutým knoflíkem na vrchu a našli jsme jej na štítě vladyk z Radomilic a z Truskovic, u které poslední rodiny tři hlavy židovské pod jedním kloboukem najdeš.

Vysokou čepici červenou s bílým beránkem na vrchu obyčejně sedmi pery kohoutími nebo čapátkovými okrášlenou nosili jako svůj erb vladkové Svatkovští z Dobrohoště, z Vrchotic, z Jablonné a ze Suchomast; Dýmkové z Těptína, Beřkovští ze Šebířova, Perglarové z Perglasu a vladkové ze Žernosek měli touž čepici za klenot na helmě. Obrácenou vzhůru čepici s beránkem měl za klenot vladka Diviš ze Smolotyl roku 1404, obrácenou čepici bez beránka, ale pštrosím perem okrášlenou oblíbili si na štítě Mikuláš Mašov ze Lhoty (u České Lípy) r. 1436, vladkové Zvíkovští z Brodův, z Holetic a z Elkeřic, vladkové ze Záhoří (na Lito-měřicku) a vladkové z Újezda, předkové nynějších knížat z Lobkovic, vzali si obrácenou čepici červenou bez beránka, ale stříbrným pštrosím perem okrášlenou za klenot na helm.

Žlutou podešev s ostruhou v červeném poli měl za erb kromě orla bílého a červeného ve zlatém poli Bušek Linhartův, arcijáhen kouřimský a první ředitel stavby chrámu Svatovítského, jenž r. 1350 zemřel.

Pásku na způsob věnce svinutou a dole v uzel svázanou (polsky *nałęcz*) měli vladkové ze Štítar na Plzeňsku, Litolt z Hrádku (z Loketska) a vladkové ze Strpí na Pracheňsku.

Prsten s kamenem nějakým měli pánové z Waldenburka.

Tři žezla zlatá v červeném poli dolejšími konci v prostředku štítu spojená vidí se na štítě vladyk z Letné u Pelhřimova.

Korunu routovou pokosně položenou vzali si na štít pánové z Velhartic a z Heršteina, jichžto praotcové pánové z Boru Malého nebo Panského u Horažďovic a pánové z Budčtic a ze Vzdouně u Sušice byli. Podobnou korunu červenou na štítě s černými a bílými pruhy měli hrabata Cukrové z Tamfeldu, jenž potom na Moravu se dostal, a pražská rodina Stachů z Vinoře.

Malou korunu v levém hořejším koutě štítu oblíbili si vladkové z Březí (u Sušice na Pracheňsku) a Švihovcové ze Švihova u Březnice. Město Landškroun má na štítě červeném korunu královskou.

Dvě zlaté berle opatské křížem přeložené na štítě červeném má město Mnichovo Hradiště.

Tři říšská jablka 1., 2. spatřiti můžeme na štítě vladyk z Leznic v Zrcadle Paprockého.

Ostruha vidí se na štítě Jakoubka z Kola (na Žatecku) z r. 1441 a u vladyk z Libetic a z Hostouně (na Rakovnicku). Dvě ostruhy na jednom železe měl místopisár Václav ze Chvojenice v l. 1510—1515.

Vedle šatů i věci k jídlu dali si naši předkové na štíty. Již na hlavících romanských sloupů doksanských viděti můžeme, jak se tahají lvové

dva o pecen chleba a tři takové pecny z koutů štítu do jeho středu směřující měli vladkové Stoliňští z Kopist na blízku Doksan usedlí a vladkové ze Všenor na Berounce. Caltu pokosnou na štít si vzali Caltové z Kamenné Hory a preclík zbohatlý pekař Budějovický Jan Krenauer, jehož jméno zachoval dvůr Krenauerhof řečený.

4. Zbraně a části jejich.

Helmu a po každé straně její ostruhu měli Kasaličtí z Kaštic a helmu s praporečky na jedné straně a ostruhami dvěma na druhé vladkové z Hostivaře.

Železný klobouk si vzali na štít vladkové z Bošína, z Třebřich, z Brloha, Poběžovic, Dobrovítova a Dražkovic. Jako klénot se také často vyskytuje.

Meč rovný s rukojetí v dolejší části štítu měli vladkové z Čachovic na Žatecku a z Bořislavě na Litoměřicku; dva meče nahé a skřížené v červeném poli Vrábští z Vrábí, Jenikové z Mečkova, vladkové z Rynarce, z Kamene, z Vokova, z Božejova, z Libkovy Vody, z Janovic, ze Štramberka, z Cerekvice, z Třebelovic a po těchto má je městečko Žizelice. Podobné dva meče, ale s kostkami v koutech, kde se křížují, oblíbili sobě Velenští ze Mnichova; Džbánovští ze Džbánova dali si rukojeti svých dvou mečů skřížených nahoru do pravého a levého hořejšího kouta. Dva mečíky z pravého a z levého hořejšího kouta do nějakého jablka dole ve štítu se nesoucí vidí se na štítě Hrzka z Vesce na Časlavsku. Tři meče vedle sebe rovné s rukojetmi v hořejší části štítu nosili vladkové z Miletic na Rakovnicku, tři meče ze tří koutů štítu do středu jeho směřující vladkové z Lukého a tři meče v prostředku štítu do jablka zapichnuté pánové z Fulšteina. Meč do parohu zaťatý vidí se na štítě Mejsnarů z Loužné a vladky ze Chřívce na Rakovnicku; meč s klíčem skřížený na štítě městečka Bojanova, Haber a Vilémova, dva klíče skřížené s mečem u prostřed na štítě městečka Bělčic a konečně meč s kosou skřížený ve štítě vladky Rozhovských z Krucemburka. Meč proráží svou špicí půlměsíc ve štítě vladky Stašků z Cidliny a na šikmém rozděleném štítě Lhotických ze Lhotic nese se zhůry dolů meč do obou půlek zasahující, v levé polovici jsou ještě dvě hvězdy.

Dvě šikou skřížená kopí oblíbili sobě vladkové z Bošilce, Rouzímové ze Bzí a Měničtí z Červenévsí; dvě halapartny šikou skřížené vidí se na venkovské zdi farního kostela v Přimdě na erbu kromě začátečných písmen M z S jinak neznámém.

Dvě kopí s liliovitými konci šikou skřížená měli ve svrchní polovici štítu nad šachovnicí vladkové Trmičtí z Miliny a tři kopí taková dvě šikou skřížená s liliovitými konci v hořejší části štítu a třetí přes ně rovné nazděl položené s liliovitým koncem ve spodní části nosili vladkové

Kropáčové z Nevědomí na Moravě. Šest kopí takových ve středu štítu spojených oblíbili sobě vладыkové z Lipničky a Paseky na Čáslavsku.

Plechovnice neb obrněná rukavice náležela rodu, v severovýchodních Čechách rozvětvenému, vладыk ze Sloupna. Na štítě a za klenot měli ji Kordulové ze Sloupna, plechovnici na štítě a dvě za klenot měli Sadovští a Plesové Heřmanští ze Sloupna a s herynky na štítě křížem rozděleném Herynkové ze Sloupna. Také Malobratřičtí z Řehce hlásili se stejným erbem k témuž rodu. Předkem tohoto rodu byl Neplach ze Sendražic, na jehož pečetidle (v mus. kr. Č) se dvě plechovnice na motouzu spatřují.

Štít s obrubou patří mezi heroltská kusy.

Štít vojenský s pupkem v pravo obráceným měli vладыkové z Cepu u Třeboně, Žišovští z Údimě, vладыkové z Bělé u Tábora, štít s pupkem nahoru obráceným Jan Krása z Jedlan r. 1429.

Kopí, oštěpy a sudlice spatřují se na štítech nezdívka.

Tři buzikány (neb makovice?) měli za erb vладыkové ze Šlovic a dva buzikány, vlastně klanice, skřížené vладыkové ze Klení; tři řemdihy zlaté v modrém poli ve prostřed štítu držadly spojené vладыkové Ceteňští z Cetně a pět řemdihů na helmici Jan Tos z Hlince r. 1461.

Sekery válečné mezi nástroji se vypočítávají.

Kuši měli za erb vладыkové Zálužští ze Zálužic na Moravě.

Luk natažený se střelou naloženou vidí se na štítě vладыk z Práchnan, Dačických z Heslova a Šviků z Lukonos, kromě nich Jiřík Mýtský a Jiřík Tissiaevský z Rychtberku obdrželi r. 1538 týž erb, totiž štít modrý, v němž od spodku k levé straně ruka až do polu loktu v červeném ouzském rukávě vyniká, držíc střelu neboližto šípku bílou, naloženou na luk červený tatarský natažený.

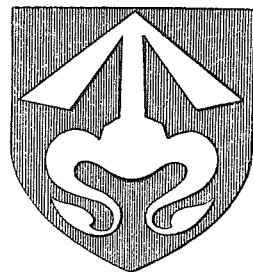
Dva napínáky neb hevery samostřilu křížem přeložené si oblíbili Orelští ze Sán.

Dva kluky křížem přeložené oblíbili sobě Bílští z Bílska a dostali za erb Štěpán Polcar z Paračova r. 1535, totiž štít na dvě rozdělený, vrchní polovice bílá a spodní červená a přes to rozdělení jsou dva kluky žluté na kříž přeložené, mezi kterýmižto kluky v té vrchní polovici v prostřed štítu hvězda.

Vůz s prakem zlatým v červeném poli a nahoře kytka o 5 květech jest na štítě městečka Bystřice na Benešovsku.

Řebřík k útoku o jednom štěřinu (lati) a 4 příchlich měl Mikeš z Vranína r. 1404 na svém štítě.

Zavinutou střelu dle Dalemila, odřivous dle Paprockého a novějších heraldiků, totiž střelu, jejížto špiště na dolejší konci šátkem zavázané bylo s odletitými feflíky nebo leticemi (obr. 63.), měl za svůj erb staropanský rod Benešoviců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku již od nejstarších dob

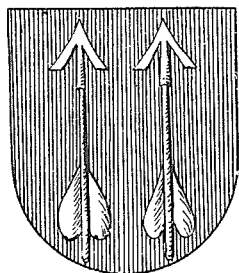

Obr. 63. Zavinutá střela.

četně rozrozený. Přední rodiny české tohoto rodu sídlily na Benešově městě a hradu Konopišti, na Dubé na Sázavě, na Leštně, na Kavčíhoře a na Lopřeticích u Bystrice, na Bechyni a Kamenici nad lipou, na tvrzi Štítném, na Litošicích u Čáslavě, na Maličíně v Čáslavsku, na Mezilesicích a Pěšicích u Chrudimě a na Kopidlně. Na Moravě proslavili se nejvíce pánové z Kravař vysokými úřady a velkým majetkem, který se kolem Nového Jičína na Moravě a blíže Cvilína, Koutů, Bohuslavic, Štítína a dvojího Benešova ve Slezsku rozkládal. Kromě Kravařských byli toho erbu na Moravě páni Tvorkovští ze Tvorkova (kteří ze Slezska pocházeli), vладыkové ze Štraleka z Kvasic, z Budišova, Doubravkové a Osovští z Doubravice a konečně Sedlničtí z Choltic, kteří z Čech vyšedše na Moravě a Slezsku se rozrodili. Zavínutá střela bývá obyčejně stříbrné barvy v poli červeném.

Rohatá střela, o níž Dalemil dí, že na Moravě sešla bitvou loděnickou, totiž v zlatě panna s střelou rohatou, není nic jiného než střela zavínutá, ale špiště její končí u samého zavázání, které se proměnilo v rohy železné dolů obrácené, které obloukovitě do vnitřku se zatáčejíce tam končí cípy zahnutými, anebo také zavázání se proměnilo v rohy železné dolů obrácené, které na venek se zatáčejíce tam končí, majíce podobu židle nebo sedadla. V druhé polovici XIV. věku počali mnozí členové rozrodu se zavínutou střelou erb svůj starý měniti v rohatou střelu o čemž i příjmi Roháčů z Dubé svědčí a od XV. věku vůbec staré zavínuté střely na žádném štítě nenajdeš. Rohatou střelou s rohy nahoru otočenými známe na štítě vладыk ze Soběšína v Čechách.

Střelu nebo šipku modrou s špištěm bílým a peřím červeným ve zlatém štítě měli za erb páni Bavorové ze Strakonice od r. 1243, ze kterého roku první střelu na štítě trojhranném podle pravé strany štítu se nesoucí známe. K rozrodu pánů ze Strakonice náleželi Benedové z Nečtin, kteří jako svobodní pánové roku 1808 naposled se připomínají, též vладыkové z Dolan a ze Zhoře na Plzeňsku, pánové z Bavorova, ze Štěkně, z Blatné, z Vítějovic, z Pořešína, ze Stropnice nebo z Boršova, vладыkové z Drahonice, ze Kremže, ze Chlumu, ze Dvořec, ze Stradova, z Maškovce, z Kamenného Újezda na Pracheňsku a Búdějovicku, vладыkové z Velímovic na Táborsku, z Otvic na Litoměřicku a pánové z Třeště na Moravě. Dvě střely křížem

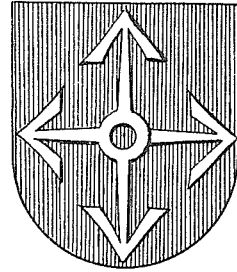
Obr. 64. Dvě střely vl.
z Protivce.

přeložené měli vладыkové z Háje na Plzeňsku, vладыkové z Dražovic na Pracheňsku a ze Služátek na Táborsku, dvě střely kolmo vedle sebe postavené vладыkové z Protivce na Pracheňsku (obr. 64.). dvě střely pokosně nad sebou ležící Václav z Lobkovic r. 1433, dvě střely rovně nad sebou ležící vладыkové z Dubkovic (na Litoměřicku) a dvě střely o jednom špišti vладыkové ze Sedlce u Starého Tábora. Tři střely ve středu štítu svými hroty se sbíhající našli jsme na štítě vладыk z Vidova Pole u Búdějovic Českých a čtyři střely odstředivé, konci svých špišť

ve středu štítu spojené, na štítě pánů ze Švabenic na Moravě a v Čechách (obr. 65.).

T o u l nosil ve štítě Vavřinec Toulovec z Třemošné r. 1407.

Prapory dva křížem přeložené spatřili jsme na štítě vladyk z Počedělic; tři korouhve v koutech štítu, jichžto držadla v prostředku štítu do jablka zapíchnuta jsou, na štítě vladyk z Přečina a podobné tři korouhve (na helmě) na způsob vějíře zapíchnuté také do jablka měl Lítaš z Lazic r. 1443. Hrabata z Montfortu oblíbili si na štítě kostelní prapor o třech lalocích, který erb v Hradci Jindřichově ve hradě velmi často z kamene vytesaný viděti můžeš nade dveřmi.

Obr. 65. Čtyři střely spojené Švabenských.

Dva šorcáry nebo kopí rejtařské o stříbrné žerdi s praporečky černými měli jako klenot vladykové z Náměti a Vavřinec Kopinník z Ejpovic dostal roku 1552 jakožto nový erb štít žlutý a v něm dva šorcary neb kopí rejtařské s modrými praporečky k vrchu téhož štítu špicemi obrácená na kříž položena jsou. Praporečky, kterými klénoty ozdobeny bývají, měli na štítě vladykové z Vidhostic na Pracheňsku.

Buben vojenský na pokos položený v pravé polovici štítu a v levé lví hlava s krkem z korunů vynikající jest erbem hrabat z Bubna a z Litic; buben kostelní erbem baronů a rytířů Varlychů z Bubna.

Udice na nohy okrášlená liliemi na třech rozích náležela jako štít pánům ze Starého Hyršteina na Plzeňsku a když ten rod sešel, daroval jeho erb r. 1420 král Zikmund patriciům plzeňským Ebrzvinům z Hradiště, po nichž erb a jméno dědili Doubravkové z Hradiště a z Doubravy, z kterého rodu Jan biskup olomoucký († 1553) pocházel.

5. Pečeti Tábořské.

Theokraticko-vojenská republika Tábořská v l. 1420—1434 jest v dějinách českých proslavená heroickým nadšením, kterým Čechové za svobodu myšlenky své boj nerovný jak s krajany svými tak s celým tehdejší světlem podstoupili a teprve bitvou lipanskou zase jen od Čechů přemožení byvše samostatnosti své v Čechách sice neuhájili, ale čestné místo mezi městy královskými na Táboře zaujávše potomkům svým k nové oslavě odevzdali. Republika Tábořská v samém začátku kalich na praporech svých vztýčila jako heslo své a také na svých pečetech si jej vyryti dala, akož list na příměří dne 18. listopadu 1420 mezi stranou Tábořskou a p. Oldřichem z Rožemberka učiněné svědčí, k němuž pečeti p. Oldřichova a Žižkova přivěšeny jsou. Na Žižkově pečeti psáno jest *Johannis capit . . . taborit . . .* a v poli pečetním jest kalich, na jehož obou stranách po třech hvězdách se vidí.

Od r. 1424 známe pečeť velké obce Táborské s nápisem: *Sigillum communitatis montis Thabor*, na níž uprostřed na vrchu kalich s polovicí hostie, v pravo od něho cep a v levo vytasený vzpřímený meč se vidí, K témuž listu přivěšena jest jiná pečeť s nápisem *peczet obcze thaborské*, na níž kalich s polovicí hostie se spatřuje ovinutý trnovou korunou (spletenými dvěma pruty nebo provazy, ve kterých kolem do kola osm ok eliptických se napočítá). Táž pečeť obce táborské také v Drážďanech na kvitanci z r. 1432 se nalézá.

Z měst, která k Táborům stála, známe jen pečeť Prachatic s taborit-skými odznaky od r. 1424, totiž kalich s celou hostií nad ním, v pravo od něho řebřík o čtyřech příčích a v levo meč, kteroužto pečeť ještě jednou jsme spatřili ale bez hostie přivěšenou k listu z r. 1432.

Po náčelnících Táborů kromě Žižky zbyly nám dvě pečeti. Matyáš z Chlumčan, hejtman města Písku, užíval r. 1426 pečeti, na jejížto helmě jest kalich, od něhož dole pod podstavcem sedm paprsků vychází, na štítě vidí se příční pruh a v něm tři písmena *p m t*, kteráž na pán milost vykládáme. Druhá pečeť náleží knězi Bedřichovi ze Strážnice a spatřujeme na ní mezi dvěma půlměsíci kalich obrácený hořejskem svým do levého hořeného kouta štítu r. 1435; týž Bedřich ještě r. 1446 kalich ve štítě svém měl.

Sirotci měli také svou zvláštní pečeť r. 1432: totiž kalich, kolem něhož se nese nápis: »*Peczet obcze*« »*sirotczie ve gmeno boze polní praczug*«.

Také na dvou privatních pečetech nalezli jsme touto dobou kalichy, ve štítě Štěpánka z Protivína z r. 1426 kalich s postranníma podložkami, zrovna tak jako dnes cípky od bílého šátku na obou stranách kalicha dolů visí při mši knězi obětujícímu, a na pečeti Petříka z Chotěřiny z r. 1429 vidíme štít ve dvě na zděl rozdělený, jehož pravá polovice vyšší jest, na helmici jest kalich jako u Matyáše z Chlumčan.

Z dob Táborských zachovala se ještě v Jindřichově Hradci pečeť řemesla řeznického v Táboře, totiž kalich mezi dvěma lvy a nad kalichem dva praporečky; v Táboře již dávno nic podobného mezi řemesly není.

Město Kutná Hora dostalo od krále Jiřího za svůj erb kalich pod zlatou korunou mezi orlem a lvem jako symbol utrakvismu a teprve r. 1641 nahrazen jest tento erb nynějším.

Poslední památkou kalicha Táborského ze XVI. věku jest mosazná medaille se Žižkovou hlavou a nápisem *JAN ZIZKA* na jedné straně a českým lvem, jenž v pravé tlápi kalich drží s nápisem *HUS* na druhé straně, kterážto medaille ve hradbách táborských r. 1863 nalezena byla. (Nyní ve sbírkách c. k. gymnasia.)

6. Kříže, znamení a známky.

Kříže počítaly se od starších heraldiků k heroltským kusům všechny, ať dosahovaly k okrajům štítu, ať volně na štítě se vznášely; nyní dle pravidla heroltskými kusy jsou jen takové kříže, které do okrajů štítu vyběhají, ostatní náležejí k obecným erbovním znamením.

Volný na všech stranách kříž, jehož všechna čtyři ramena stejně dlouhá jsou, byl erbem vladyk z Ratibořic na Moravě a obyčejný kříž zlatý v modrém poli, na jehož levém rameni věnec zelený se nalézá, jest erbem města Údlíc.

Kříž, na němž uprostřed věnec zavěšen jest, nosili jako erb vladkové z Powpa nebo Porwa. Schází-li obyčejnému kříži horní rameno, nazývá se křížem Antoniovým, kterýž byl erbem vladyk ze Skopytec, z Hlíny a z Návětrí (pustotiny u Dráchova blíže Soběslavi). Je-li na konci každého ramena kříže takovýto kříž Antoniův nebo berlička, nazývá se kříž takový berličkovým, kterýž měli vladkové ze Studené na Moravě.

Berličkový kříž okrášlený čtyřmi malými berličkovými křížky každým v jednom ze svých čtyř koutů, nazývá se křížem Jeruzalemským a spatřiti jej můžeš ve velkém znaku Rakouska, kde jest částí erbu Lothrinského. Vidíme-li na koncích ramen dvě zahnuté špice: jednu nahoru, druhou dolů nebo také v pravo a v levo obrácené, nazýváme takový kříž kotvicovým, končí-li ramena liliemi, liliovitým, končí-li trojlístem jetelovým, jetelovitým, končí-li hrotem šipky, šipkovitým, končí-li routou, routovitým. Nalézají-li se na koncích ramen kuličky, nazývá se kříž takový křížem s kuličkami, a když tam křížky se nacházejí, nazývá se dvojnásobným křížem. Kříž k zastřešení má dolejší rameno přiostržené, aby mohl takorůž do země zaražen býti. Kříž patriarchů jest dvojramenný a také trojramenný s delšími dolejšími rameny, které trojlístem jetelovým končí a ozdobil se jím v Čechách klášter křížovníků na Zderaze v Praze.

Maltézský kříž má široké konce stejných ramen svých, které každé dvěma špicemi končí a stkví se posud jako erb řádu maltézského, jehož členové kříž ten stříbrný na černém rouše nosí a opačně černý kříž na bílém rouše nosí členové řádu rytířů německých, kterým jediná v Opavě posud z hojných komend jejich v Čechách a na Moravě zbyla. Stejný kříž měli templáři, kterým také v Čechách statky náležely, ale červený na bílém rouše a červený takový kříž s červenou hvězdou šestírohou pod ním stkví se posud jako erb řádu nade vchodem kláštera křížovníků s červenou hvězdou v Praze.

Černým křížem se stříbrnou obrubou a širokými konci svých ramen jest pruský kříž železný. Hákovým křížem nazývá se kříž, jehož ramena na koncích zahnutá jsou v pravém úhlu jako háky a ostrvovým křížem ten, který ze dvou ostrvů složen jest. Burgundským křížem jmenují se naše staročeské dvě ostrve o šesti sucích křížem šikmým přeložené, které jsme na štítě pánů Berků z Dubé a jejich příbuzných rodných seznali. Spojí-li

se kříž stejnoramenný s Ondřejským nazývá se takový kříž dvojitým křížem a když tento dvojitý kříž má liliovité konce, jmenuje se clevským kolem o osmi kopích liliovitých.

Tři kříže uprostřed štítu spojené na způsob žentouru měli vladykové Ozarovští z Ozarova.

Ku vzácným erbovním znamením náležejí písmena jednotlivá.

Erb vladyk ze Slavětína bylo písmeno M, které také erbem městečka se stalo, ale později nerozumějící tomu erbu, který na freskách tamějšího kostela ze XIV. století se zachoval, udělali z litery této dva sloupy. Nyní užívají Slavětínští hradby městské s branou otevřenou a na ní dvě věže, mezi nimiž erb Žeberků se nalézá.

Literu N oblíbili sobě na Moravě vladykové ze Zdounek, kteří zgermanisovaným jmenem z Noneken se psali, dále příbuzní jejich z Kunčic a z Podolí a vladykové z Dobromělic v Čechách. Třetí litera, které se za erb užívalo, písmeno S nalézá se na štítě vladyk ze Zhoře na Plzeňsku a vladyk z Kolozruk na Litoměřicku a j. Připomenuté litery budou stejného původu s literami v pečetním poli, totiž začáteční písmena patrona svatého nebo světice toho vladyky, který poprvé erbu takového užívatí začal anebo také začáteční litera sídla, dle něhož se psal, jako Albertus de Noneken r. 1298 připomenutý začáteční písmeno N svého germanisovaného jmena sídelního na štít si vzal.

Z námek neb marek na štítech, které si Poláci oblíbili, máme málo u šlechty české. Muří nohu nebo hvězdu pětirohou měli na štítě vladykové Čichalovcové z Čichalova a Malesičtí z Poutnova, kteří také zkrácenou o dva rohy muří nohu měli stříbrnou v poli černém.

Vladyka Václav Jelen z Mchenic v Ústrašně pochovaný r. 1597 má na svém náhrobku ve spodní části štítu čáru, z jejíž obou konců čáry nesou se celým štítem diagonálně nahoru jedna v pravý, druhá v levý hoření kout štítu; v prostředku jeho, kde se čáry křížují, ozdobeny jsou tři vrchní úhly křížkem a kostkami.

Měšťan Oldřich z Hradce měl r. 1483 dvě šipky do hořejších dvou koutů štítu obrácené, uprostřed štítu čarou přepažené a dolejší konce jejich ve spodní části štítu nahoru ohnuté do středu štítu, od čáry do spodní části štítu nese se hůlka s hruškou na konci jako nějaké držadlo. Jinou známku si vzal na štít opat Nepomucký Wolfgang, jenž r. 1526 měl polovičnou šipku s levým hrotem dolů obrácenou, uprostřed nějakou čarou přepaženou, místo pravého háku hrotu jest u dolejšího konce šipky paralelně s levým hákem hrotu čára s čepičkou v prostředku, tak že celá levá čára klobouku kněžskému šikmo položenému se podobá.

*) Sepsání Kolářovo nezměněné.